

**Dejan Lučka
Dragan Todorović
Nataša Lemajić**

MIZOGINIJA U BIH

**Analiza određenih slučajeva mizoginije i
seksizma i reakcija javnosti na njih u
periodu od 2013. do 2018. godine**

**Banja Luka
novembar 2018. godine**

Izdavači

Fondacija Fridrih Ebert Bosna i Hercegovina
Friedrich-Ebert-Stiftung Bosnien und Herzegowina

www.fes-bosnia-and-herzegovina.org
{fes@fes.ba}

i

Banjalučki centar za ljudska prava
Banjaluka Centre for Human Rights

www.blchr.org
{info@blchr.org}

Autori_ka

Dejan Lučka
{dejan.lucka@blchr.org}

Dragan Todorović
{dragan.todorovic@blchr.org}

Nataša Lemajić
{natasa.lemajic@blchr.org}

Banja Luka, novembar 2018. godine

*Dozvoljeno i preporučeno je (**isključivo nekomercijalno**) snimanje, emitovanje, umnožavanje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije uključujući fotokopiranje, fotografiju, magnetni zapis ili bilo koji drugi vid zapisa cijele publikacije ili njenih dijelova, sve dok se sadržaj u publikaciji ne mijenja i dok se poštuje i naznačava autorstvo, kao i izdavači djela.*

Ovaj tekst, odnosno analiza isključivo označava stav i mišljenje autora_ke i njihovo tumačenje pitanja koja se obrađuju, i ne mora nužno da označava i stav Fondacije Fridrih Ebert u Bosni i Hercegovini.

Dejan Lučka
Dragan Todorović
Nataša Lemajić

MIZOGINIJA U BIH

**Analiza određenih slučajeva mizoginije i
seksizma i reakcija javnosti na njih u
periodu od 2013. do 2018. godine**

Banja Luka, novembar 2018. godine

SADRŽAJ

OBJAŠNENJA ZA LAKŠE ČITANJE	8
UVOD	9
ŠTA JE MIZOGINIJA?	13
RODNI STEREOTIPI I PREDRASUDE KAO ELEMENTI MIZOGINIJE	14
SEKSIZAM I MIZOGINIJA	15
UTICAJ MIZOGINIJE NA RODNU RAVNOPRAVNOST	17
RODNA RAVNOPRAVNOST U POSTJUGOSLOVENSKOJ BIH	19
PERIOD OD 2013. DO 2015. GODINE	23
I Ispiranje mozga ženskim organizovanjem dok dolazi red za udaju	24
II Nisam ja muškarac za tebe i bijele čizmice	27
III Bordel i silikonjara	30
PERIOD 2016. GODINE	32
I Ispijajući kafe sa prijateljicama	33
II Prostitutke i samostojeći gril	34
III <i>Je suis</i> štraca	36
PERIOD 2017. GODINE	39
I BN TV novogodišnja čestitka	40
II Izblajhane polovnjače	41
III Sama provociraš momčiče	43
PERIOD 2018. GODINE	45
I Bolje je i mama, nego rakija	46
II Muženje u fildžan i kompletnost nemajki	47
III Željka je veći muškarac od Govedarice	49
ZAKLJUČAK	51
IZVORI	54

SKRAĆENICE

Agencija ZBS – Agencija za bezbjednost saobraćaja Republike Srpske

Analiza – Mizoginija u BiH | Analiza određenih slučajeva mizoginije i seksizma i reakcija javnosti na njih u periodu od 2013. do 2018. godine

BiH – Bosna i Hercegovina

CIN – Centar za istraživačko novinarstvo

CJRP – Centar za jednakost i ravnopravnost polova | Džender centar Vlade Republike Srpske

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

NSRS – Narodna skupština Republike Srpske

OI – Opština Ilidža

RS – Republika Srpska

SDP – Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine

SDS – Srpska demokratska stranka

SNSD – Savez nezavisnih socijaldemokrata

SOC – Sarajevski otvoreni centar

ŽMBiH – Ženska mreža Bosne i Hercegovine

OBJAŠNENJA ZA LAKŠE ČITANJE

Mizoginija u BiH – Analiza određenih slučajeva mizoginije i seksizma i reakcija javnosti na njih u periodu od 2013. do 2018. godine (u daljem tekstu: Analiza) je analiza u kojoj su obrađeni neki od slučajeva mizoginije na području Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) u navedenom periodu.

Dakle, u ovom tekstu nikako nisu obrađeni svi slučajevi mizoginije, nego samo oni, koji su prema mišljenju autora_ke, reprezentativni za određeni period, odnosno godinu. Analizu od 2013. do 2015. godine smo uradili sa spominjanjem određenih relevantnih slučajeva koji su bili značajni za taj period, dok smo analizu od 2016. do 2018. godine, uradili dijeleći slučajeve na godine, analizirajući po tri slučaja za svaku navedenu godinu (tri za 2016, tri za 2017. i tri za 2018. godinu).

U ovoj Analizi su obrađeni slučajevi mizoginije i seksizma koji se dešavaju svakodnevno, i to u krugovima najviših instanci vlasti, među političarima, između popularnih ličnosti, književnika, pa sve do medija, koji i sami znaju biti provodioci direktne i indirektno mizoginije i seksizma. Kada su se u okviru epiloga u svakom pojedinom slučaju navodila reagovanja, podrška i saopštenja, svakako da nisu apsolutno sva obuhvaćena, već samo ona koja su imala određeni odjek u javnosti i koja su bila vidljivija od (mogućih) ostalih reagovanja, podrške i saopštenja.

Izvori odnosno reference, kako pisanog (štampanog i internet), tako i audio-vizuelnog karatera, kao i bliža objašnjenja određenih pojmova su data u fusnotama, ispod svake stranice. Fusnote su označene arapskim brojevima (od 1 do 67).

Svi izrazi upotrebljeni u ovom tekstu za označavanje muškog ili ženskog roda podrazumijevaju sve rodove u onim dijelovima teksta koji nisu rodno određeni i koji se mogu odnositi na više rodova.

Ovaj tekst, odnosno analiza isključivo označava stav i mišljenje autora_ke i njihovo tumačenje pitanja koja se obrađuju, i ne mora nužno da označava i stav Fondacije Fridrih Ebert u Bosni i Hercegovini (Friedrich-Ebert-Stiftung Bosnien und Herzegowina).

UVOD

Član I

Žena je rođena slobodna i ostaje jednaka muškarcu u svim pravima. Socijalne razlike mogu se opravdati samo blagostanjem zajednice.

Član II

Cilj i svrha svakog političkog udruživanja je zaštita prirodnih i neotuđivih prava žene i muškarca. Ova prava su: sloboda, sigurnost, pravo na imovinu, a posebno pravo na otpor tlačenju.

Povelja o pravima žene i građanke¹

Antropološki i evolucijski gledano, **mizoginija predstavlja jednu posve beskorisnu pojavu**. U najranijim plemenskim zajednicama, uloge muškaraca i žena su u jednom trenutku počele dobijati svojstvena oblička i predstavljale su svojevrsnu simbiozu u nastojanju da se obezbijedi opstanak u izuzetno surovim uslovima života koje je priroda u to vrijeme nametala. Preživljavanje je bilo imperativ i svaka jedinka društva davala je svoj doprinos koji je u određenim situacijama mogao značiti razliku između života i smrti.

Tek kasnije, sa razvojem većih i složenijih društava pojavila se tendencija da se doprinos žena omalovaži i, na kraju, da se svaki pokušaj žena da učestvuju u uređenju tog društva oštro sasječe u korijenu. Koji su razlozi za to? Šta bi moglo ponukati jednu polovinu populacije da onesposobi drugu polovinu i uloži znatan napor da je odvrati od svake pomisli na angažovanje koje izlazi iz dodjeljenih im okvira? Kako smo od dinamike koja počiva na simbiozi stigli do nepokolebljive dominacije?

Odgovori na ova pitanja bi mogli biti gorki i neprijatni, jer patrijarhat koji se ustoličio uz svesrdnu pomoć religije prikazuje jednu ružnu stranu ljudske vrste, stranu na koju smo i više nego spremni da zažmurimo kada sa lakoćom pronalazimo opravdanja za unižavanje, porobljavanje, pa čak i eliminisanje drugih ljudskih bića. I

¹ Olympe de Gouges, *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*, [5. septembar 1971]

pritom nam ne manjka kreativnosti kada treba osmisliti načine na koje ćemo to sprovesti.

Sve do kraja XIX vijeka i početka XX žena je jasno znala *svoje* mjesto. Kćerka, a potom supruga, majka i domaćica, od nje se očekivalo da se osmjehuje i bude *lijepa*, da vodi domaćinstvo i ispunjava svoje dužnosti bez mnogo žalbi. Nije mogla posjedovati imovinu, a sama je bila imovina svog oca, brata ili supruga koji su sa njom mogli postupati po sopstvenom nahođenju. Pošto je ona *de facto* bila nečije vlasništvo, sa njom se moglo kako se htjelo, i za svaku neposlušnost je mogla biti najsurevije kažnjena.

O školovanju, pravu glasa, učestvovanju u politici ili nauci nije bilo ni riječi, jer žena je naprosto, prema shvatanjima okoline, bila nedovoljno umno razvijeno biće, kao i životinje i djeca. Disciplinovanost i poštovanje muškog autoriteta su bile jedne od najpoželjnijih osobina kod mladih devojaka. Smjerna, tiha i marljiva, samo takva se mogla udati i rađati djecu i tako ostvariti svoju *svrhu* na ovoj planeti. **Drznuti se i razmišljati svojom glavom je moglo biti plaćeno tom istom glavom**, na šta su otac ili suprug imali apsolutno pravo.

Naravno, bilo je društava u kojima su žene imale malo više slobode, kao i matrijarhalnih naroda koji i danas postoje, ali oni su bili rijetkost i nešto na šta su sve velike civilizacije odmahivale glavom u gađenju.

A onda su stvari počele polako da se mijenjaju, a tlo pod nogama patrijarhata je prestalo biti tako čvrsto i neprikosnoveno.

Prvo je stigla industrijska revolucija koja je uzdrmala temelje feudalnog ustrojstva i zauvijek promijenila tok ljudske istorije. Industrijalizacija je stvorila nova radna mjesta koja je valjalo popuniti, a novo konzumentsko društvo je iziskivalo potrebu za većom zaradom, odnosno više izvora prihoda u jednoj porodici. Ovo je dovelo do emancipacije žena i potrebe da se i one *vedu* u društvo.

Potom se dogodio i Prvi svjetski rat, tokom i nakon kojega je postalo apsolutno neophodno uključiti žene u sve aspekte društva. Polako, ali sigurno, sve više žena je završavalo visoke škole, mogle su se vidjeti na radnim mjestima u fabrikama, prodavnicama i kancelarijama. Sa ovim promjenama, došla je i promijena u zakonskim aktima koji su ženama garantovali prava koja do tada nisu imala. Te tako, **dvadeseti vijek donosi ženama jednakost i ravnopravnost, ako ne na praktičnom, ono bar na zakonskom nivou.**

Danas, u XXI vijeku, žene imaju ista zakonska prava kao i muškarci u većini modernih zemalja, pa tako i u BiH. Ali kakav je stvaran položaj žena u našem društvu danas? Da li društvena svijest odražava istinsku jednakost? Da li je mizoginija stvar prošlosti, ili je i dalje potrebno boriti se protiv nje?

Da je mizoginija u BiH još uvek živa i zdrava, najbolje pokazuje statistika. Čak svaka druga žena² u BiH je žrtva nasilja u porodici. To znači da je polovina ženske populacije izložena najekstremnijem obliku mizoginije. A druga polovina je u nekom trenutku svog života iskusila neku vrstu polne diskriminacije ili mržnje. Mnoge od njih možda toga nisu ni bile svjesne, jer je **mizoginija toliko duboko utkana u našu svijest da je često i ne primjećujemo.**

Mizoginija nije samo otvorena mržnja, nipodaštavanje i unižavanje žene. Mnogi muškarci širom BiH, i u gradovima i na selima, očekuju od svojih supruga da se nakon što se vrate kući s posla, neodložno posvete djeci, kuvanju ručka, pranju i peglanju, dok je njegovo glavno zaduženje nakon povratka s posla da „malo odmori“. On ne umije da ispegla veš, ne umije da skuva ručak (osim kada je roštiljanje u pitanju), a nikada nije otišao na roditeljski sastanak. A ako bi koja žena to i zamjerila svom suprugu, onda „ona zvoča“ i nju je „nemoguće trpjeti“.

A šta se dešava van kuće? Ni tamo situacija nije mnogo bolja. Ukoliko želi da napreduje u karijeri i ozbiljno pristupa svom poslu, žena dobija epitet bezdušnice, a muškarci i, nažalost, mnoge žene iz njenog okruženja spekulišu kakva je ona to uopšte žena? A ako i uspije u svojoj karijeri, neumitno će je pratiti glas da je dotle stigla moralno sumnjivim putevima. Ako se rasplače – preosjetljiva je; ako pobjesni – histerična je; ako je vesela – neozbiljna je; ako je ozbiljna – što si tako namrgođena? Ako ima malu djecu, ili uskoro planira prinove, zaposlenje će teško naći, a ako se i zaposli, postoji bojazan da će sa prvom trudnoćom izgubiti posao.

² Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, *Nasilje nad ženama i nasilje u porodici*, dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/nasilje-nad-zenama-i-nasilje-u-porodici/>, (pristupljeno 5. 4. 2017. godine u 22.48)

Svakoga dana smo svjedoci situacija u kojima se krše zakoni kojima su zaštićena ženska prava. Ta kršenja nisu rijetki, izolovani slučajevi, već predstavljaju društveni normativ koji se čak i ne preispituje. Često ta kršenja prođu i nekažnjeno, što zbog izostanka ispravne reakcije nadležnih organa, što zbog izostanka prijave od strane žrtve. Mnoge mizogine mikro-agresije sa kojima se žene bore na svakodnevnom nivou ne mogu ni biti zakonski regulisane s obzirom na njihovu suptilnu prirodu. Ali čini se da čak i postojanje zakona nikako ne može promijeniti uvriježeno mišljenje da se zna „gdje je ženi mjesto“. Zato je sada, u XXI vijeku, fokus pomjeren na podizanje društvene svijesti, na edukaciju pojedinaca_ki, na pravilno vaspitavanje djece i mladih, na slanje poruka da žena nije rob i da zaslužuje jednak tretman, i kod kuće, i u školi, i na poslu. Vrijeme je da se **u umovima ljudi promijeni slika o ženama, da se izbriše mržnja prema ženskom polu koja u našim sugrađanima i dalje tinja, da utihnu poruke koje diskriminišu i unižavaju žene i da mizoginija postane stvar prošlosti** o kojoj ćemo samo čitati u istorijskim knjigama.

Ljudska prava, a samim tim i ženska prava počinju, baš kao što je Elenor Ruzvelt rekla, u „malim mjestima, blizu doma“³, a brane se, kako lokalno, tako i na nivou države, svakodnevno od uplitanja svih tamničara slobode koji žele da ih ograniče ili ukinu.

Domaći pravni propisi i mnoge međunarodne konvencije i deklaracije koje pozivaju na poštovanje ravnopravnosti, slobode, ljudskih prava i toleranciju, a kontra negiranja ženskih prava, malo toga mogu uraditi ukoliko građani_ke ne shvate da su prava iz tih akata u stvari **njihova lična prava** i ne počnu da ih primjenjuju na sebe i svoju okolinu, istinski ih poštujući u svakoj mogućoj situaciji. Silne konvencije ostaju mrtvo slovo na papiru ako ne mogu naći primjenu u svakoj kući, u svakoj porodici, u svakom čovjeku.⁴

³ Eleanor Roosevelt, *The Great Question*, [Napomene date u Ujedinjenim nacijama, Njujork: 27. 3. 1958]

⁴ *Tolerancija i njen nedostatak u BiH*, [Banjalučki centar za ljudska prava, Saopštenje za javnost: 16. 11. 2016], dostupno na: <http://www.blchr.org/tolerancija-i-njen-nedostatak/>, (pristupljeno 5. 4. 2017. godine u 22.42)

ŠTA JE MIZOGINIJA?

Mizoginija je **odbojnost ili netrpeljivost prema ženama**, uglavnom zasnovana na stereotipima ili predrasudama i usko povezana sa obrascima društvenih uloga namijenjenih muškarcima i ženama. Manifestuje se kao posljedica duboko pogrešne i u osnovi iskrivljene predstave o ženi i njenom mjestu u društvu. Svojstvena je patrijarhalnim društvima u kojima je dominacija muškarca nešto što se podrazumijeva i smatra normalnim. Predstavlja negativnu i nepoželjnu društvenu pojavu, posebno u društvima koja nastoje da eliminišu svaki vid neravnopravnosti i diskriminacije po bilo kom osnovu.

Mizoginija predstavlja mržnju prema ženi i ponižavanje svega što ima veze sa ženama. Svodi se **na negiranje žene i njenih vrijednosti**, i kao takva ona je „sveprisutna, kulturološki prožimajuća i uslovljena. Istovremeno, mizoginija je i ideologizovana, služeći kao opravdanje isključivanja, hijerarhizovanja i eksploatacije žena.“⁵

Mizoginije ima svuda gdje se unaprijed određuje mjesto ženi samo zato što je žena. Negirajući svaki vid individualizma pojedine žene, oduzima joj se ličnost i dodjeljuje samo jedna karakteristika, ta da je žena. U ozračju mizoginije to je dovoljno da bi se odredilo kako svaka pojedinačna žena treba da se ponaša, šta smije a šta ne smije da uradi, šta joj „priliči“ a šta „nepriliči“ i sl. Ovakav vid karakterizacije se odnosi na sve žene, pa se može reći da mizogini ispad usmjeren na jednu ženu jednako pogađa i sve druge žene. To proizilazi iz jednostavne jednačine. Meta mizoginijih napada su žene, a razlog za takve napade nije nikakva individualna osobenost pojedine žene već zajednička karakteristika svih žena ovog svijeta, ona **da se radi o ženi**. U tom slučaju, ne može biti govora o tome da mizoginija usmjerena prema jednoj ženi predstavlja samo njenu stvar. Ona je stvar svih žena jer je usmjerena na samu srž ženskog bića i ženskog identiteta.

Mizoginija nije skorašnja pojava već ima dugu istoriju postojanja. Skoro da i nije bilo društva u poznatoj istoriji svijeta koje nije bilo mizogino na ovaj ili onaj način. To se odnosi i na društva koja se obično smatraju naprednim i

⁵ Vesna Jarić i Nadežda Radović, *Rečnik rodne ravnopravnosti – 102 pojma rodne ravnopravnosti za 102 godine osvajanja ženskih ljudskih prava*, [Beograd: mart 2010], str. 99.

prosperitetnim za svoje doba (antička Grčka, Rimsko carstvo, srednjevjekovna društva pa sve do današnjih modernih „zapadnih demokratija“). Nijedno od navedenih društava nije bilo imuno na mizoginiju, pa se stoga može reći da je **istorija mizoginije skoro podudarna istoriji civilizacije**. Osim kroz društvenu, mizoginija se prenosi i kroz kulturnu, političku, religijsku, pa naposljetku i narodnu tradiciju. Mizogini stavovi i razmišljanja se prenose „s koljena na koljeno“ i na taj način ona o(p)staje kao stalna društvena pojava, otporna na promjene i evoluciju.

RODNI STEREOTIPI I PREDRASUDE KAO ELEMENTI MIZOGINIJE

Ljudi se uče i odrastaju na tezi da su žene manje vrijedne, pritom ne dopuštajući ženama bilo kakav način da te stavove opovrgnu. Umanjenje vrijednosti svega što je žensko predstavlja „prihvatanje i uključivanje u mizoginu kulturu.“⁶

Društvo u kome su prisutni rodni stereotipi i predrasude o ženama predstavlja idealan okvir za bujanje mizoginije i svakodnevne mizogine ispade. Uska povezanost rodni stereotipa i predrasuda sa mizoginijom upravo doprinosi takvom stanju, a njihova široka rasprostranjenost uzrokuje da u takvim društvima i mizogini ispadi budu vrlo česti. Stereotipi su, moramo to priznati, dio svih nas i ponekad odlučno utiču na rasuđivanje u pojedinim situacijama. S obzirom da su rodni stereotipi „široko rasprostranjena, nekritički prihvaćena, samopodrazumevajuća mišljenja o ulogama i poziciji koju žene i muškarci treba da imaju u društvu“⁷, rasuđivanje bazirano na tim osnovama i samo u suštini postaje pogrešno ili makar nedovoljno tačno.

Rodni stereotipi se **stvaraju i učvršćuju u društvu putem poluga javnog uticaja kao što su mediji, umjetnost, religija, obrazovanje ili politika, ali i kroz nauku**. Uticaj javne sfere na podgrijavanje i održavanje rodni stereotipa naročito je jak u društvima u kojima su nosioci javnih funkcija i sami formirali svoj identitet na stereotipnim osnovama. To će biti najčešće u patrijarhalnim društvima u kojima većinu javnih dužnosti obavljaju muškarci. U takvoj situaciji

⁶ *Ibid*, str. 100.

⁷ *Ibid*, str. 140.

ne može doći do promjene stanja u pogledu rodni stereotipa jer upravo oni koji bi trebalo da svojim primjerom iniciraju promjenu, ispoljavaju iste te stereotipe i ne vide ništa loše u njima. Upravo suprotno, smatraju ih sasvim normalnim načinom posmatranja položaja žene u društvu i ukupnih muško-ženskih odnosa.

Nametanje (rodni) stereotipa i predrasuda ne odvija se samo pod uticajem javne društvene sfere. Značajnu ulogu u tom procesu **ima i privatna sfera koja uključuje porodicu, krug prijatelja i druge uske društvene grupe u kojima se pojedinac kreće, odrasta i vaspita.** Gledajući svoje roditelje ili prijatelje sa kojima svakodnevno provodi vrijeme, pojedinac nesvjesno usvaja obrasce ponašanja. Ukoliko su oni stereotipni i ukoliko nose u sebi predrasude o unaprijed određenim društvenim ulogama muškaraca i žene, tim prije će pojedinac i sam početi da se na isti način odnosi prema pitanjima muško-ženskih odnosa. Jednom kada se stereotipi ukorijene u lični identitet nekog pojedinca, najčešće još u djetinjstvu, oni postaju *spiritus movens* ukupnog ophođenja prema pitanjima društvenih uloga i međusobnog odnosa polova.

Posmatranje društvenih situacija kroz prizmu stereotipa olakšava pojedincu da obradi veliku količinu informacija sa kojom dođe u dodir prilikom svake društvene interakcije. Tako stereotipi postaju „pomoćne alatke mišljenja, jer omogućavaju pojedincu/pojedinki da prevaziđe nesklad između količine informacija koje se obrušavaju na njega/nju i ličnih kapaciteta za obradu tih informacija. U tom pogledu stereotipi omogućuju ekonomičnije organizovanje saznavanja.“⁸ Iako naizgled nema ničega problematičnog u navedenoj tvrdnji, problem nastaje **kada stereotipi postanu oruđe pomoću kojeg se nameću obrasci prihvatljivog i neprihvatljivog društvenog ponašanja.** Ovo će se desiti uvijek kada se na nekoga ili nečije ponašanje gleda kroz naočare stereotipa i predrasuda.

SEKSIZAM I MIZOGINIJA

Seksizam se može odrediti kao **stereotip ili predrasuda koji je baziran na temelju pola, i usko je vezan sa diskriminacijom po istom osnovu.** Iako seksizam može biti pojava koja je usmjerena na oba pola, velika većina seksističkih napada i ispada se odnosi na žene. Veoma često osoba koja učini

⁸ *Ibid*, str. 140-141.

seksistički ispad nije ni svjesna da se radi o seksizmu jer je podloga za takvo nešto **ustaljen viševjekovni odnos prema ženi u društvu**. Ukoliko izostane reakcija javnosti (a to se vrlo često dešava) onda takav ispad prođe nezapaženo i bez osude. Jedino šta ostane je posljedica po žrtvu napada.

Često se mizoginija i seksizam usmjeren ka ženama posmatraju kao dvije identične pojave, u smislu sinonima koji označavaju istu stvar. Razlog za to je mnogo istih elemenata koji suštinski određuju ove društvene pojave. Međutim, može se identifikovati jedna bitna razlika zbog koje se ipak o ovim pojmovima treba govoriti kao o različitim kategorijama.

Najjednostavnije bi se razlika između mizoginije i seksizma usmjerenog prema ženama mogla grubo izraziti tako što će se reći da **svaka mizoginija ujedno sadrži i seksizam, a da svaki seksizam ne mora nužno sadržavati elemente mizoginije**.

Mizoginija predstavlja mržnju ili netrpeljivost prema ženama baziranu samo na osnovu njihovog pola, te stoga svaka mizoginija uključuje i seksizam jer i on predstavlja stereotip ili predrasudu koja je bazirana isključivo na temelju pola. Postojanje mizoginije, dakle, pored ostalih definišućih elemenata kao što su mržnja, netrpeljivost ili odbojnost prema ženama, nužno nosi u sebi i seksizam kao vid ponižavanja ili nipodaštavanja žena samo na osnovu pola.

Sa druge strane, seksizam usmjeren prema ženama ne mora nužno da predstavlja mizoginiju i tu leži osnovna razlika između ova dva termina. Seksistički ispad ili napad na žene može da učini i neko ko ne osjeća mržnju, netrpeljivost ili odbojnost prema ženama. Naprotiv, seksizam može dolaziti od strane onih koji u stvari *vole* žene, tj. od strane onih koji osjećaju privrženost ženama i koji imaju pozitivne stavove o ženi i njenoj ulozi i položaju u društvu. Često se seksistički ispadi od strane takvih ljudi posmatraju kao benigne društvene pojave, u datom trenutku za određene krugove i simpatične i, *možda*, ponekada i duhovite, i kao takve nesposobne da pričine bilo kakvu štetu. Ovakvu percepciju ovih ispada skoro podjednako imaju kako oni koji ih čine tako i oni/one na koje su usmjereni. Posljedica toga je da ovakvi ispadi ostaju neprimjećeni i izostaje bilo kakva reakcija na njih, a takav, naizgled „benigni seksizam“, ima tendenciju da održavajući stereotipe produbljuje iste, i da tako hrani mizoginiju u cjelokupnom društvu.

Ipak, i pored navedene jasne razlike između mizoginije i seksizma usmjerenog prema ženama, ove pojave se najčešće posmatraju u istom kontekstu ustaljenog negativnog odnosa društva prema ženama. Tome doprinosi činjenica da je **često vrlo teško uočiti ovu razliku u konkretnoj životnoj situaciji jer mnogi drugi određujući elementi mizoginije i seksizma usmjerenog prema ženama ostaju isti i zajednički za obje pojave.**

UTICAJ MIZOGINIJE NA RODNU RAVNOPRAVNOST

U savremenom društvu svjedočimo permanentnom sukobu dviju suprotstavljenih težnji. Jedna koja želi ukidanje tradicionalnih normi i druga koja nastoji da te norme očuva i održi u životu. Ovakva situacija direktno utiče na uspostavljanje ravnopravnosti između polova, bilo da se radi o pravnoj, političkoj, socijalnoj ili nekoj drugoj ravnopravnosti.

U prvom slučaju radi se o nastojanju da se ustaljene društvene norme koje se odnose na položaj i ulogu polova unutar određene zajednice očuvaju i u savremenom svijetu. Te norme, naravno, ne mogu biti preuzete u bukvalnom smislu i doslovno jer promjene koje prate društveni napredak ne mogu biti ignorisane. Društvene grupe koje zastupaju ovu viziju budućnosti zajednice razumiju da je potrebno tradicionalne norme prilagoditi savremenom momentu u kome se društvo nalazi. Stoga na ovom mjestu možemo govoriti o „starim“ i „novim“ dogmama, odnosno izvornim normama društvenog odnosa polova i savremenim koje su prilagođene aktuelnom civilizacijskom trenutku. Međutim, bilo da se radi o prvobitnom ili savremenom vidu patrijarhata, **konstanta je to da se uloge i pozicija polova unutar društva uređuju tako da postoji očigledna i jasna dominacija muškaraca nad ženama.**

Sa druge strane se nalazi težnja ka uspostavljanju rodne ravnopravnosti na svim nivoima. Ona podrazumijeva **ukidanje patrijarhata i omogućavanje ostvarenja potpune ravnopravnosti** koja bi uključivala pravnu, kulturnu, socijalnu, političku i svaku drugu izjednačenost položaja muškarca i žene. Ostvarenje ove težnje značilo bi da ne postoji dominantna društvena uloga nijednog pola i da je ostvarena društvena jednakost u pravima i obavezama između muškarca i žene. Prvi pravi počeci ovih nastojanja mogu se smjestiti u XX vijek

kada su se pojavili prvi artikulisani glasovi koji su tražili uspostavljanje rodne ravnopravnosti.

Ostvarenje rodne ravnopravnosti značilo bi da je omogućeno „pravo na jednakost i pravo na različitost. Drugim riječima moraju se uzeti u obzir, afirmisati, pozitivno vrednovati i podržavati različita ponašanja, težnje i potrebe muškaraca i žena.“⁹ Društva koja nastoje da ostvare rodnu ravnopravnost moraju da usvoje kao standardnu normu to da postoji jednakost u pravima i obavezama između muškarca i žene. To znači da je omogućen jednak pristup i muškarcima i ženama bilo kojoj vrsti društvenog resursa. Dakle, **ne smije postojati bilo kakav vid nadmoći ili favorizovanog položaja jednog od polova u pogledu kontrole i uticaja na korištenje bilo kojeg društvenog dobra.** Ovo znači da dosadašnji odnos direktne ili indirektno nejednakosti i diskriminacije u pogledu mogućnosti uticanja na društvene procese između muškarca i žene postaje neodrživ. Stoga je važno napustiti takve društvene odnose kako bi se učinio korak više na putu ostvarenja pune rodne ravnopravnosti.

U razvijenim društvima savremenog svijeta rodna ravnopravnost je na mnogo višem nivou u odnosu na društvo u kome mi živimo, ali **potpuna rodna ravnopravnost još nigdje nije ostvarena.** Međutim, čak i njeno djelimično ostvarenje izazvaće osjetan društveni napredak u svim sferama društva, jer se na taj način u mnogo većoj mjeri omogućava korištenje potencijala, do tada zapostavljene, *polovine* stanovništva. Zato je važno uočiti koliko štete svakom društvu nanosi nepravedan i neravnopravan položaj žena.

Jedna od glavnih kočnica na putu ka uspostavljanju rodne ravnopravnosti je mizoginija, odnosno prisustvo stereotipa i predrasuda o ženama unutar jednog društva. Ništa ne može narušiti nečiju ravnopravnost kao što je to donošenje suda o nekome samo na osnovu jedne njegove opšte karakteristike, u ovom slučaju pola, pri čemu su zanemarene sve druge lične osobine koje u stvari i određuje ko je zaista kakav. Upravo na taj način postojanje mizoginije utiče da uspostavljena ravnopravnost između polova bude narušena. Zato možemo reći da je uklanjanje mizoginije, ili makar njeno svođenje na minimalnu mjeru, osnovni preduslov za uspostavljanje trajnije rodne ravnopravnosti.

⁹ *Ibid*, str. 136.

RODNA RAVNOPRAVNOST U POSTJUGOSLOVENSKOJ BIH

Društva nastala raspadom bivše Jugoslavije još uvijek se nalaze usred procesa tranzicije koji podrazumijeva mnoge pravne, socijalne, ekonomske i političke promjene koje imaju presudan uticaj na budući izgled ovih društava. Kao jedan od najbitnijih dijelova tog procesa, položaj marginalizovanih grupa predstavlja lakmus papir koji će pokazati koliki su napredak, na putu demokratizacije i uspostavljanja vladavine prava, ova društva ostvarila. Ako znamo da je marginalizacija „možda i opasnija forma diskriminacije od eksploatacije“¹⁰ zbog toga što je „jedna kategorija ljudi [...] isključena iz uspješnog učešća u društvenom životu i tako potencijalno podvrgnuta teškoj materijalnoj deprivaciji, pa čak i uništenju“¹¹ onda je jasno zašto ovo pitanje treba uzeti sa najvećom dozom ozbiljnosti.

Jedna od tih marginalizovanih grupa su žene čiji položaj u društvu i dan danas predstavlja ozbiljan kamen spoticanja između onih koji zagovaraju o(p)stanak starih društvenih normi patrijarhata i onih koji traže potpunu liberalizaciju i izjednačavanje položaja oba pola. Posmatrajući ovaj problem kroz prizmu odrastanja možemo zaključiti da **u bivšim jugoslovenskim društvima postoje vrlo nepovoljni uslovi u kojima mlade djevojke i žene stasavaju, a koji kasnije uzrokuju odgođeno ili otežano preuzimanje javnih, porodičnih i profesionalnih uloga** što pokazuje da je tempo društvenog integrisanja mlađe ženske populacije vrlo usporen. Takva situacija direktno omogućava dalje održanje patrijarhalnih društvenih normi čiji se uticaj može identifikovati u prisustvu mnogih rodni stereotipa koji predstavljaju najveću prepreku punom ostvarenju ne samo ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti već i demokratičnosti i vladavine prava u cjelini.

Mizoginija je, kako smo već objasnili, suštinski povezana sa položajem polova u društvu, odnosno sa ravnopravnošću polova. Jedna drugu isključuju i u stvari predstavljaju dva nepomirljiva društvena stanja. Posmatrajući savremeno

¹⁰ *Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse, Priručnik za lica u tela zadužena za ravnopravnost polova u opštinama*, [Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije, Beograd: 2007], str. 50.

¹¹ *Ibid.*

bosanskohercegovačko društvo moguće je uočiti evidentnu razliku između *de facto* i *de iure* stanja. Ovo se najbolje vidi na primjeru zastupljenosti oba pola na kandidatskim listama za predstavnike u zakonodonosilačkoj¹² vlasti i kasnijoj zastupljenosti u izvršnoj vlasti.

Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH¹³ je utvrđena zabrana javnog prikazivanja i predstavljanja bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način na osnovu pola. Ova zabrana svoj izvor ima u svim relevantnim međunarodnim sporazumima u oblasti ljudskih prava, a posebno u Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena¹⁴ i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda¹⁵, koje čine sastavni dio pravnog sistema BiH.

Pored toga, Zakon o ravnopravnosti polova u članu 20. propisuje obavezu za državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodonosilačku, izvršnu i sudsku vlast, političke partije, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili opštine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu da promovišu i obezbjeđuju ravnopravnu zastupljenost polova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju na način da u navedenim tijelima postoji najmanje 40% manje zastupljenog pola.

¹² U ovom tekstu se, prema privatnom stavu jednog od autora (Dejan Lučka), umjesto odomaćenog termina „zakonodavac“ za tijela koja donose zakone, koristi termin „zakonodonosilac“. Termin „zakonodavac“ označava samovolju, dok termin „zakonodonosilac“ označava parlamentarnu predstavničku demokratiju. Ovo zbog toga što skupštine, odnosno parlamenti ne poklanjaju (ne daju) zakone građanima [zakon + davati → davac = zakonodavac], odnosno subjektima u pravu, nego ih samo donose na demokratski način (glasanjem), predstavljajući građane koji su izabrali sastav određenog parlamenta [zakon + donositi → donosilac = zakonodonosilac]. Današnje vrijeme mora da bude vrijeme pravne jednakosti, dogovaranja, konsenzusa i debate, a ne samovolje i davanja/poklanjanja stvari od strane određenih institucija, vladara ili grupa.

¹³ **Zakon o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini**, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine brojevi 16/03 i 102/09, prečišćeni tekst broj 32/10], član 21.

¹⁴ **Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena**, [Usvojena od strane Generalne Skupštine UN 18. 12. 1979, stupila na snagu 3. 9. 1981. godine]

¹⁵ **Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda**, [Usvojena od strane Savjeta Evrope 4. 11. 1950, stupila na snagu 3. 9. 1953. godine]

Još jedan zakon koji reguliše pitanje polne ravnopravnosti je Izborni zakon BiH.¹⁶ Ovim zakonom je propisano da svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog pola, koji su ravnopravno zastupljeni. Ravnopravna zastupljenost polova, prema ovom zakonu, postoji u slučaju kada je jedan od polova zastupljen s najmanje 40% od ukupnog broja kandidata na listi. Zakon dalje određuje da se kandidati pola koji je manje zastupljen raspoređuju na kandidatskoj listi na način da najmanje jedan kandidat manje zastupljenog pola mora biti među prva dva kandidata, dva kandidata među prvih pet, tri kandidata među prvih osam itd.

Međutim, *de facto* situacija je u velikoj mjeri drugačija. Na izborima 2016. godine moglo se jasno vidjeti da ciljevi iz zakona nisu preslikani na stvarno stanje.

Na tim izborima je **od preko 400 kandidata za načelnike opština i gradonačelnike bilo svega 26 žena**. Od tog broja njih 5 je izabrano na mjesto načelnika opštine. Kada se **pogledaju odbornička mjesta, od preko 3000 izabranih odbornika svega oko 560 su bile žene**. Sve ovo pokazuje da se *de iure* i *de facto* stanje umnogome razlikuju i da **sistem obaveznih kandidatskih kvota manje zastupljenog pola ne daje očekivane rezultate**.

Pogledamo li izvršnu vlast formiranu nakon tih izbora dolazimo do podatka da **od oko 150 ministarstava u BiH samo dvadesetak vode žene**. Analizirajući ukupnu političku arenu u postjugoslovenskoj BiH upada u oči podatak da se žena još uvijek nije našla u Predsjedništvu BiH ili na mjestu predsjedavajućeg Savjeta ministara. Na nivou entiteta do sada je zabilježeno da je FBiH jednom imala predsjednicu (Borjana Krišto od 2007-2011) i nijednom predsjednicu vlade, dok je Republika Srpska (u daljem tekstu: RS) dvaput imala predsjednicu (Biljana Plavšić od 1996-1998 i Željka Cvijanović od 2018. godine) i jednom predsjednicu vlade (Željka Cvijanović od 2013-2018).

Da pitanje ravnopravnosti nije problem samo kod „političkih“ funkcija pokazuje nivo zastupljenosti muškaraca i žena na rukovodećim funkcijama u javnim ustanovama i preduzećima. U svom redovnom godišnjem izvještaju za 2015. godinu Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH navodi da „u pogledu

¹⁶ *Izborni zakon Bosne i Hercegovine*, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine brojevi 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 07/14 i 31/16], član 4.19.

ostvarivanja građanskih i političkih prava žena u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmena naročitu pažnju posvećuje pitanju imenovanja članova upravnih i nadzornih odbora u javnim institucijama, ustanovama i preduzećima s ciljem obezbjeđivanja rodne ravnopravnosti u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini. Na osnovu rezultata sprovedenih istraga u pojedinačnim predmetima, nameće se zaključak da se **na pomenute pozicije uglavnom imenuju muškarci, što otvara pitanje potencijalne sistematske diskriminacije po osnovu pola, u organima upravljanja u javnoj sferi.**¹⁷

Da bosanskohercegovačko društvo kaska na putu ostvarenja pune rodne ravnopravnosti i da je ostvareni napredak na tom polju vrlo mali ili čak nepostojeći, ilustruje podatak iz godišnjeg izvještaja Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH za narednu, 2016. godinu. U tom izvještaju se navodi da „i pored ratifikacije najvažnijih međunarodnih akata vezanih za ostvarivanje izbornih prava žena, Bosna i Hercegovina je propustila da osigura stvarne mehanizme za njihovu primjenu i praćenje, bez kvalitativnih indikatora napretka, što pokazuju podaci predstavljeni instituciji Ombudsmena tokom skupova održanih na ovu temu u periodu izvještavanja. Konkretnije, Bosna i Hercegovina je zadržala osnovni zakonodavni okvir koji djelimično osigurava zastupljenost žena u izbornom procesu, međutim, bez sistemski regulisanih afirmativnih mjera u slučaju kada zakonom zagarantovano učešće žena ne bude provedeno u praksi, što otvara mogućnost da žene i dalje budu marginalizovane u procesu upravljanja i rukovođenja institucijama vlasti na svim nivoima.“¹⁸

Zbog toga je potrebno, pored daljeg rada na unaprijeđenju legislative koja se tiče pitanja ravnopravnosti polova, još veći napor uložiti u osiguranje pune implementacije onoga što je napisano u zakonima kako oni ne bi služili kao „smokvin list“ za prikrivanje stvarnog stanja.

¹⁷ Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, [Banja Luka: mart 2016. godine], str. 91.

¹⁸ Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2016. godinu*, [Banja Luka: mart 2017. godine], str. 98.

PERIOD OD 2013. DO 2015. GODINE

ISPIRANJE MOZGA ŽENSKIM ORGANIZOVANJEM DOK DOLAZI RED ZA UDAJU

„Spolna pripadnost je potpuno pogrešna osnova za političko organiziranje i može donijeti samo štetu, a naročito po žene kojima se kroz takve organizacije ispere mozak do mjere da više nisu sposobne za normalnu socijalizaciju sa ostatkom društva.“

Semir Efendić

„Načelnik (Senaid Memić, op. a.) je nama, djevojkama, rekao da je lijepo što smo školovane, ali da je sada red da se udajemo, a da posao može čekati...“

NISAM JA MUŠKARAC ZA TEBE I BIJELE ČIZMICE

„Šta radiš, ne razumijem? Uopšte mi nisi zgodna da te gledam toliko dugo, jebo te. Šta hoćeš sad? Je l' njoj nešto zabranjeno ovde? Slušaj. Nisam ti ja muškarac za tebe.“

Milorad Dodik

„Ženama se i gleda u noge.“

Miladin Stanić

BORDEL I SILIKONJARA

„Predlažem da se u bordel boji ofarba studio, ili u lila boji, onda ćemo imati najt klub..., Kakve vi poruke šaljete sa nakim facama? Oćel iscuriti silikon onde, molim vas?“

Dragan Mektić

I

**ISPIRANJE MOZGA ŽENSKIM ORGANIZOVANJEM
DOK DOLAZI RED ZA UDAJU****Opis**

Početkom 2013. godine, **Semir Efendić**, načelnik opštine Novi Grad u Sarajevu, preko društvene mreže *Facebook*, izrazio je svoje negodovanje povodom osnivanja Kluba parlamentarki u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH. Pri tom je iznio ocjenu kako je polna pripadnost potpuno pogrešna osnova za političko organizovanje. Svoj stav je „začinio“ porukom kako takva vrsta organizovanja može donijeti samo štetu, i to posebno ženama kojima se na taj način ispire mozak do te mjere da više nisu sposobne za normalnu socijalizaciju s ostatkom društva.

Njegove tačne riječi su glasile: **„Spolna pripadnost je potpuno pogrešna osnova za političko organiziranje i može donijeti samo štetu, a naročito po žene kojima se kroz takve organizacije ispere mozak do mjere da više nisu sposobne za normalnu socijalizaciju sa ostatkom društva“**.¹⁹

Senaid Memić, načelnik Opštine Ilidža (u daljem tekstu: OI) pozvao je na sastanak, u drugoj polovini 2013. godine, volonterke koje su se prijavile na konkurs za mjesto pripavnik_a, koji je bio raspisan u OI. Memić je volonterkama, nakon što ih je pozvao u prostorije OI, saopštio da niti jedna nije primljena na konkurs, a nakon toga im je objasnio i koji bi to prioriteti trebalo da im budu glavni u životu. On je naglasio da je lijepo što su djevojke školovane, ali je sada red da se udaju, a posao može da čeka.

Javnost je sa slučajem upoznala Muamera Džafić, diplomirana pravica, koja je bila jedna od odbijenih kandidatkinja.

„Načelnik je nama, djevojkama, rekao da je lijepo što smo školovane, ali da je sada red da se udajemo, a da posao može čekati. Nisam mogla to prešutjeti pa sam mu rekla da nije lijepo da slušamo takve stvari“, izjavila je tada Džafićka medijima.

¹⁹ Redakcija Diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: <http://www.diskriminacija.ba teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 12.48)

Na spomenuti konkurs se ukupno prijavilo trideset (30) pripravnika_ca, a načelnik nije bio zadovoljan nijednim kandidatom_kinjom, te je osjetio potrebu da im to i lično saopšti.

Takođe, osim što je volonterkama poručio da je bolje da se udaju, okupljenim kandidatima_kinjama je pojasnio i da on uvijek ima tri (3) kriterijuma pri izboru pripravnika_ca, a ti kriterijumi su: socijalni slučajevi, da su nastanjeni na području OI i treći, koji je za njega i najvažniji kriterijum je – sreća.²⁰

Epilog

Nedugo nakon Efendićevog istupa preko društvene mreže *Facebook*, Ženska mreža BiH (u daljem tekstu: ŽMBiH) je reagovala javnim saopštenjem „povodom neprofesionalne i seksističke izjave Semira Efendića“, zahtjevajući njegovo izvinjenje. ŽMBiH je u svom reagovanju navela da Efendićeva izjava „pokazuje subjektivni patrijarhalni i diskriminirajući stav o ženama koji šteti u velikoj mjeri razvoju bh. društva. ŽMBiH ne toleriše i osuđuje javno i privatno mišljenje i stavove da su žene te koje su po tradiciji i patrijarhalnim postulatima nepotrebne u političkom i javnom životu BiH“, čime je g. Efendić „pozvao na eliminisanje žena iz političkog okruženja i smanjenje učešća žena u tom segmentu“.²¹

Takođe, tekstovima i osudom su reagovali i određeni pojedinci_ke u javnosti i pogotovo na društvenim mrežama, ali „**dostatna reakcija iz tzv. emancipatorskih**

²⁰ Depo portal/BLIN magazin/aa, *Bahati načelnik Ilidže poručio volonterkama: „Lijepo je što ste školovanje, ali je bolje da se udate*, dostupno na: <http://depo.ba/clanak/102356/bahati-nacelnik-ilidze-porucio-volonterkama-lijepo-sto-ste-skolovane-ali-je-bolje-da-se-udate>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 14.22) Redakcija Diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: [http://www.diskriminacija.ba/teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas](http://www.diskriminacija.ba teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas), (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 14.27)

Trafika|Ba|Depo.ba, *Senaïd Memić: Lijepo je što ste školovane, ali je bolje da se udate!*, dostupno na: <http://www.trafika.ba/senaïd-memic-lijepo-je-sto-ste-skolovane-ali-je-bolje-da-se-udate/>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 14.36)

²¹ „Javno reagovanje Ženske Mreže Bosne i Hercegovine povodom neprofesionalne i seksističke izjave Semira Efendića, načelnika Općine Novi Grad“, *Fondacija Cure*, dostupno na: http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=452, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 14.48)

pozicija“ nije uslijedila. Mediji, odnosno portali su odmah prenijeli izjavu, ali su se i većinom zadržavali na njoj, kao i na reakcijama koje su uslijedile nakon nje.²²

Reakcija Semira Efendića je bila donekle (ne)očekivana. Naime, Efendić je reagujući na naslove u medijima i osudu na društvenim mrežama reagovao tvrdnjom da „**većina žena koje djeluju kroz različite ženske organizacije u javnoj komunikaciji pokazuju izuzetno visoku dozu frustracije**“. Dalje je nastavio sa tvrdnjom „da se uglavnom radi o različitim ličnim frustracijama koje se dodatno povećavaju djelovanjem kroz ženske organizacije, a onda se pokušavaju liječiti djelovanjem u javnom prostoru, gdje se cijelo društvo proglašava krivcem za nečiju ličnu situaciju“. Takođe, Efendić je napisao i sljedeće: „Nemam povjerenje u to da će ovakav klub jednako brinuti o pravima svih građana što je zakonska obaveza svakog člana i članice Parlamenta, ali **vjerujem da će parlamentarke kroz aktivnosti ovog kluba, razne radionice, seminare, edukacije i slično, izgubiti puno dragocjenog vremena**, koje bi trebalo biti potrošeno na rješavanje nagomilanih problema koje svi zajedno imamo. Salva optužbi, uvreda, povika i drugih komentara koji su uslijedili nakon moje izjave zapravo daju odgovor na to šta sam rekao u drugom dijelu svog komentara.²³

Semir Efendić, zbog svojih izjava, nije pretpio teže posljedice od poneke kritike, osuda na društvenim mrežama, određenim medijima i forumima. Štaviše, Efendić ne samo da nije snosio nikakve posljedice zbog svojih izjava, nego je i 2016. godine, sa ogromnom većinom glasova, ponovo izabran na mjesto načelnika Opštine Novi Grad Sarajevo.²⁴

²² Jasna Kovo i Belma Buljubašić, *Zna se gdje je ženi mjesto – u politici*, dostupno na: <http://www.media.ba/bs/magazin-etika/zna-se-gdje-je-zeni-mjesto-u-politici>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 09.51)

²³ *Facebook reakcija Semira Efendića*, dostupno na: [https://www.facebook.com/EfendicSemir/posts/452328501505016?__xts__\[0\]=68.ARAQ_w9OS6Xg7tUvxnXnU5zRQ31rzMUzflbcx81VURPmRnIeH_-T50SXmBtX6AFMe5OF8tcN9goeC2Q_1dZ_u7WSy116rqrAT_cd0a08xGy_zefgmWPE1snn_8oMlpCIHcBVfnj8Ke3_zXFTL_UWiSYnHVWqBxZki03DcOR9AxHa_uVsz6Lu1DBeg_ASrx9zZV5bDV318Fx5BARISpS&__tn__=-R](https://www.facebook.com/EfendicSemir/posts/452328501505016?__xts__[0]=68.ARAQ_w9OS6Xg7tUvxnXnU5zRQ31rzMUzflbcx81VURPmRnIeH_-T50SXmBtX6AFMe5OF8tcN9goeC2Q_1dZ_u7WSy116rqrAT_cd0a08xGy_zefgmWPE1snn_8oMlpCIHcBVfnj8Ke3_zXFTL_UWiSYnHVWqBxZki03DcOR9AxHa_uVsz6Lu1DBeg_ASrx9zZV5bDV318Fx5BARISpS&__tn__=-R), (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 09.55)

²⁴ *Rezultati Lokalnih izbora 2016. godine, Novi Grad – Sarajevo*, dostupno na: https://www.izbori.ba/rezultati_izbora_2016/?resId=13&langId=1#/8/133/0, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 09.57)

Kada je u pitanju misao da posao može čekati ali da je red na udaju, nedugo nakon ove izjave, na pisanje medija i kritika pojedinaca, reagovao je i načelnik Memić, koji uopšte nije vidio ništa sramotno ili sporno u svojoj izjavi. Memić je tom prilikom rekao: **„Možda jesam tokom razgovora s kandidatima djevojkama i rekao da im je bolje da se udaju, ali to ne smatram uvredom, jer je za mene porodica vrednija od fakultetske diplome“.**

Na Memićevu izjavu reagovao je i Forum žena Socijaldemokratske partije BiH (u daljem tekstu: SDP) i oštro osudio „napad na ljudska i ženska prava u vezi sa izjavom načelnika“ i njegovu izjavu koja je klasični „primjer šovinizma“. Njegovu izjavu su takođe osudili i mnogi štampani i online mediji, a razvila se i rasprava o njoj na pojedinim forumima i društvenim mrežama.²⁵

U cjelokupnom ovom slučaju poražavajuće je i to što je g. Memić pored politike i čovjek koji se kreće i radi u akademskim krugovima. Pored sporadičnih osuda i kritika na njegov račun, Senaid Memić nije pretrpio skoro nikakvu štetu zbog svoje izjave.

II

NISAM JA MUŠKARAC ZA TEBE I BIJELE ČIZMICE

Opis

U martu 2014. godine, **Milorad Dodik**, tada predsjednik RS i Saveza nezavisnih socijaldemokrata (u daljem tekstu: SNSD), prilikom javne tribine rukovodstva RS o aktuelnoj političko-ekonomskoj situaciji, verbalno je napao ekipu Televizije BN, govoreći, između ostaloga: „A ljudi moji, što onaj BN laže, jeste vi vidli ono“. Tribina se održavala u Istočnom Sarajevu, a nakon prozivanja Televizije BN, novinari ove televizije su se odlučili na napuštanje tribine.

Novinarka BN televizije Slađana Jašarević prišla je govornici da povuče svoj mikrofon ispred predsjednika RS, a Dodik joj je nakon razmjene par rečenica poručio: **„Šta radiš, ne razumijem? Uopšte mi nisi zgodna da te gledam tolkô dugo, jebo te. Šta hoćeš sad? Je l' njoj nešto zabranjeno ovde? Slušaj. Nisam ti ja muškarac za**

²⁵Radiosarajevo.ba, *Izjava načelnika Memića je klasični primjer šovinizma*, dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/metromahala teme/izjava-nacelnika-memica-je-klasicni-primjer-sovinizma/130641>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 16.56)

tebe.“ Novinarica je na to odgovorila da to stvarno nema smisla i da se ne ponaša tako, jer Dodik otac može da joj bude. Publika u sali je na sve to reagovala neukusnim dobacivanjima.²⁶

Dodik i njegove kolege političari, iz redova ostalih stranka, su 2014. godine, kao i narednih godina, imali još verbalnih napada na novinare_ke, koji nisu nužno bili praćeni sa seksističkim ili mizoginim porukama, ali su svakako pokazatelji da političari veoma često na neprimjeren način komuniciraju sa medijima i javnošću, dok reakcija od strane nadležnih institucija RS i BiH veoma često izostaje.²⁷

Posebno zasjedanje Narodne skupštine RS (u daljem tekstu: NSRS) u junu 2014. godine u toku drugog dana rada karakterisale su oštre riječi svih poslanika. Međutim, prednjačio je poslanik Srpske demokratske stranke (u daljem tekstu: SDS) **Miladin Stanić**, koji je dobacivao koleginicama i poslanicama SNSD i rekao, između ostaloga, da se „**ženama i gleda u noge**“.

Cjelokupna ova rasprava bila je u vezi s čizmama bijele boje koje je tokom posjete poplavljenim dijelovima Bijeljine nosila tadašnja predsjednica vlade RS Željka Cvijanović, a koje je opozicija već duže vrijeme pominjala u svojim kritikama.²⁸

Epilog

SNSD je nakon skupa u Istočnom Sarajevu ocijenio da je ponašanje novinara BN televizije bilo „skandalozno“, dok je u u prilogu te medijske kuće objavljeno da je lider SNSD-a Milorad Dodik psovao i vrijeđao Televiziju BN, kao i njihovu koleginicu. Iz

²⁶ TV BN, *Dodik psovao i vrijeđao BN TV i opoziciju*, dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=P1O38OC_KeI, (pristupljeno 21. 10. 2018. godine u 10.10)

TV BN, *Dodik o pravima žena*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=cJDy8M4qxjg>, (pristupljeno 21. 10. 2018. godine u 10.54)

²⁷ MCOonline Redakcija, *Novinarica u borbi za informaciju*, dostupno na: <http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/novinarica-u-borbi-za-informaciju>, (pristupljeno 21. 10. 2018. godine u 11.02)

²⁸ Fena/dg, *Seksistički komentari „pljušte“ u Narodnoj skupštini RS – Poslanik SDS-a kolegicama: „Ženama se i gleda u noge!“*, dostupno na: <http://depo.ba/clanak/114198/poslanik-sds-a-kolegicama-zenama-se-i-gleda-u-noge>, (pristupljeno 20. 10. 2018. godine u 11.13)

SNSD-a su takođe optužili Televiziju BN za politizaciju i stavljanje u službu druge stranke, ali u svom saopštenju nisu spominjali Dodikov napad na novinarku.²⁹

Izveštaji ostalih medijskih kuća su spominjali incident u kome se vrijeđala novinarka BN televizije, ali su se uglavnom zadržavali i više pisali o tome šta je Dodik poručio Kancelariji visokog predstavnika u BiH, tome da je opet ponovio da je glavni „baja“ u Srpskoj, ili o tome šta je govorio opoziciji. Ipak, neki mediji su i u naslov svojih članaka stavili sramotno vrijeđanje novinarku, osuđujući ga, a određeni mediji su i više prostora posvetili Dodikovom seksističkom i mizoginom govoru.³⁰

Kada je u pitanju incident u NSRS, nakon Stanićevog komentara, Željka Cvijanović je zatražila od tadašnjeg predsjednika NSRS Igora Radojičića da zaštiti ministarke i poslanice kojima se dobacuje i s tim u vezi i izvinjenje poslanika SDS-a Miladina Stanića. Cvijanovićeva je, između ostalog, navela da traži izvinjenje u ime svih žena koje se nalaze u NSRS.

Nakon toga je uslijedilo napuštanje sjednice NSRS od strane poslanica i ministarki u vladi RS, zbog vrijeđanja na polnoj osnovi. Milorad Dodik, akter prethodne priče, izjavio je da je apsolutno protiv takvog odnosa prema ženama i da ne podržava verbalne napade na premijerku i žene uopšte. „To je nešto što pripada primitivizmu“, poručio je tada Dodik.³¹

²⁹ T.Š., *Dodik novinarki BN-a: Izvini srce, al' nisam pravi muškarac za tebe*, dostupno na: <http://kodex.me/clanak/48444/dodik-novinarki-bn-a-izvini-srce-al-nisam-pravi-muskarac-za-tebe-video>, (pristupljeno 16. 10. 2018. godine u 16.53)

TV BN, *Dodik psovao i vrijeđao BN TV i opoziciju*,

https://www.youtube.com/watch?v=P1O38OC_KeI, (pristupljeno 16. 10. 2018. godine u 16.15)

³⁰ Klix.ba, *Milorad Dodik: Rekao sam OHR-u j***te se, sad sam ja glavni baja u RS-u*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-rekao-sam-ohr-u-j-te-se-sad-sam-ja-glavni-baja-u-rs-u/140327038>, (pristupljeno 16. 10. 2018. godine u 16.00)

Istinito, *Dodik novinarki BN-a: „Uopšte nisi zgodna. Nisam ja muškarac za tebe“*, dostupno na: <http://istinito.com/index.php/bih/drustvo/item/17899-dodik-novinarki-bn-a-uop%C5%A1te-nisi-zgodna-nisam-ja-mu%C5%A1karac-za-tebe-video.html>, (pristupljeno 16. 10. 2018. godine u 16.06)

BNTV/Depo portal/BLIN magazin/DH, *Predsjednik RS-a psovao i vrijeđao BN TV i opoziciju – Dodik: „Ja sam rekao OHR-u je..te se. Sad sam ja glavni Baja u Srpskoj“*, dostupno na: <http://depo.ba/clanak/110277/dodik-ja-sam-rekao-ohr-u-je-te-se-sad-sam-ja-glavni-baja-u-srpskoj>, (pristupljeno 16. 10. 2018. godine u 16.16)

³¹ FENA/dg, *Seksistički komentari „pljušte“ u Narodnoj skupštini RS – Poslanik SDS-a kolegicama: „Ženama se i gleda u noge!“,* dostupno na:

III

BORDEL I SILIKONJARA

Opis

U oktobru 2015. godine, tadašnji ministar bezbjednosti BiH **Dragan Mektić**, izvrijeđao je na konferenciji za medije, novinare i novinarku Radio televizije Republike Srpske (u daljem tekstu: RTRS), nazvavši novinarku Biljanu Knežević „silikonjarom“, izjavivši da „se od botoksa ne vidi lice novinara“.

Mektićeve tačne riječi su glasile: „**Predlažem da se u bordel boji ofarba studio, ili u lila boji, onda ćemo imati najt klub..., Kakve vi poruke šaljete sa nakîm facama? Oće`l iscuriti silikon onde, molim vas?**“ Pored Kneževićke, Mektić je napao i novinarku Nadu Veletić i Nadu Arlov, iznoseći prozivke o članovima njihovih porodica.³²

Epilog

Udruženje novinara RS osudilo je neprimjeren istup i način komunikacije ministra, te ga je pozvalo da se izvini. Reagovao je i Klub novinara Banja Luka koji je naglasio da smatra potpuno neprihvatljivim ponašanje ministra u Savjetu ministara BiH. Klub novinara je naveo da „oštro osuđuje neprimjerene riječi ministra Mektića upućene zaposlenima RTRS-a i prozivke članova njihove porodice na ličnoj osnovi“.

U saopštenju Kluba novinara se navodi i da Mektić ima demokratsko pravo da kritikuje rad i uređivačku politiku svakog medija, ali na primjeren način i legalnim

<http://depo.ba/clanak/114198/poslanik-sds-a-kolegicama-zenama-se-i-gleda-u-noge>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 12.21)

BN TV, *Dodikovo licemjerje: Žene SNSD-a nisu kao ostale žene*, dostupno na: <http://www.rtvbn.com/309290/Dodikovo-licemjerje--Zene-SNSD-a-nisu-kao-ostale-zene>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 12.41)

SRNA, *Tuča u Parlamentu Srpske*, dostupno na:

<http://mondo.ba/a486510/Info/BiH/Tuca-u-Parlamentu-Srpske.html>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 12.50)

³²RTRS vijesti, *Neprijemljen napad ministra bezbjednosti Dragana Mektića na novinare RTRS-a i njihove porodice*, dostupno na:

<https://www.youtube.com/watch?v=W3k5-e-gUpU>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 12.54)

putem. Mnogi mediji su prenijeli ministrove riječi, osuđujući ih, a povela se i rasprava na društvenim mrežama o Mektićevom vokabularu i neumjerenim istupima. Takođe, mnogi novinari ke su i pojedinačno osudili Mektićev istup, ocjenjujući da je on apsolutno neprimjeren i sramotan.³³

Nada Arlov, novinarka i urednica na RTRS-u, koja je takođe, zajedno sa svojom porodicom, bila verbalno napadnuta od strane Mektića, u otvorenom pismu je povodom njegovog vrijeđanja istakla da je to što je on ministar, ne može zaplašiti, kao novinarku i majku. Svoje obraćanje je završila sa riječima: **„Dragan Mektić pokušao je da diskredituje mene i uništi budućnost moje djece, a diskreditovao je sebe!“**³⁴

Sam Dragan Mektić se nije izvinio za seksističke i mizogine riječi upućene novinarkama RTRS-a, pa čak ni kada mu je to traženo u toku nastupa na drugim televizijama i nesmetano je, bez ikakve novčane ili bilo koje druge vrste kazne, nastavio da obavlja svoje dužnosti. U svojim kasnijim istupima, on je takođe pokazivao elemente seksističkog govora i mizoginije, za koje nije snosio teže posljedice.³⁵

³³ BUKA desk, *Mektić izvrijedaovao novinarku RTRS-a, nazvao ju „silikonjarom“*, dostupno na: <http://www.6yka.com/novosti/mektic-izvrijedaovao-novinarku-rtrs-a-nazvao-ju-silikonjarom>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 16.52)

³⁴ Nada Arlov, *Otvoreno pismo urednice i majke Nade Arlov: Čuvajte svoju djecu i branite ih!*, <http://mojagradiska.com/otvoreno-pismo-urednice-i-majke-nade-arlov-cuvajte-svoju-djecu-i-branite-ih/>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 17.08)

³⁵ RTRS vijesti, *Sabrana djela Dragana Mektića*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=mJWt2FPGFP8>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 17.44)

PERIOD 2016. GODINE

ISPIJAJUĆI KAFE SA PRIJATELJICAMA

Pandurevićka može pričati o policiji i bezbjednosti u BiH samo dok ispija kafe sa svojim prijateljicama.

Dragan Lukač

PROSTITUTKE I SAMOSTOJEĆI GRIL

...„po svojim psihofizičkim atributima nikada u životu ne bi trebala dobiti kompleksniji zadatak od okretanja hamburgera u nekom samostojećem grilu“.

„I tako, dok voda iz vodokotlića odnosi moje asocijacije na Selmu i njen CINIčni portal, ja razmišljam o najstarijem zanatu na svijetu – prostituciji. Prostitutka živi od klijenata koji je finansiraju poklonima ali klijenti žele da ostanu tajni jer društva stigmatiziraju ovakve relacije. [...] Nakon današnjeg članka barem je jasno za koga Selma Učanbarlić i njene kolegice sa CIN-a šire noge. Ostala je nejasna samo cijena“.

Emir Talirević

JE SUIS ŠTRACA

„Mi danas slavimo posebnu ženu, Gospu Loretsku, majku nazaretskog doma, majku crkve, Mariju, najdostojanstveniju ženu u kojoj gledamo kako obnoviti dostojanstvo porodičnog doma. Žene se ne bi trebale upuštati u tjelesna zadovoljstva prije braka, što je postalo učestalo u zadnje vrijeme, kako bi isprobale koji će muž biti dobar. Pazite da tako ne bi postale štrace.“

Vinko Puljić

I

ISPIJAJUĆI KAFE SA PRIJATELJICAMA

Opis

Aleksandra Pandurević, poslanica SDS-a u Parlamentarnoj skupštini BiH, u julu 2016. godine je prokomentarisala namjeru ministra bezbjednosti BiH Dragana Mektića da preimenuje Udarnu grupu za borbu protiv terorizma u koordinaciono tijelo, kao i određena moguća imenovanja u toj grupi. Na tu njemu konstataciju, ministar unutrašnjih poslova RS, **Dragan Lukač**, poručio joj je kako ona nije adekvatna da komentariše oblast bezbjednosti BiH.

Lukač je tom prilikom, između ostalog, rekao: „Nemam namjeru da komentarišem veliki broj nebuloznih stvari koje je iznijela, jer uopšte nemaju veze sa zakonskim rješenjima i stvarnošću“, i pritom je dodao da **Pandurevićka može pričati o policiji i bezbjednosti u BiH samo „dok ispija kafe sa svojim prijateljicama“, jer nije adekvatna osoba da komentariše i daje ozbiljne izjave u vezi sa ovom oblasti.**³⁶

³⁶ Redakcija diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: <http://www.diskriminacija.ba teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas>, (pristupljeno 19. 10. 2018. godine u 18.11)

Vijesti.ba/NN, *Pandurevićeva o bezbjednosti može da priča samo na kafi s prijateljicama*, dostupno na: <https://vijesti.ba/clanak/318952/pandureviceva-o-bezbjednosti-moze-da-prica-samo-na-kafi-s-prijateljicama>, (pristupljeno 19. 10. 2018. godine u 18.20)

ATV, *Lukač: Nema potrebe da se izvinjavam Pandurevićevoj*, dostupno na: <https://www.atvbl.com/lukac-nema-potrebe-da-se-izvinjavam-pandurevicevoj>, (pristupljeno 19. 10. 2018. godine u 18.27)

TV BN/SRNA, *Pandurević: Lukaču drag Salihović; Lukač: Pandurevićeva da priča o policiji dok ispija kafe s prijateljicama*, dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/pandurevic-lukacu-drag-salihovic-lukac-pandureviceva-da-prica-o-policiji-dok-ispija/c0f4n63>, (pristupljeno 19. 10. 2018. godine u 18.34)

SRNA, *Lukač: Nemam namjeru da se izvinjavam Pandurevićevoj*, dostupno na: <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=214239>, (pristupljeno 19. 10. 2018. godine u 18.57)

Epilog

Nakon što je SDS zatražio njegovo izvinjenje, Lukač je poručio kako nema namjeru da se izvinjava Pandurevićki, naglasivši da stoji iza svake svoje riječi, i da Aleksandra Pandurević o stvarima kojima se nije bavila može da priča samo u nekim svojim privatnim krugovima.

Zanimljivo je da je obraćanje ministra Dragana Lukača osudio „junak“ iz prethodne priče o bordelu, Dragan Mektić, navodeći da je Lukačeva izjava nekorektna, nekulturna i diskriminatorско-šovinistički uperena protiv žena, i da danas ne možete „nikome osporavati, pogotovo jednom poslaniku da govori o svim temama, pa između ostalih, i o bezbjednosnim temama“.³⁷ Poslanici_ ce i političari_ ke su ovu izjavu koristili_ e u političkim i stranačkim prepucavanjima, u kojoj je jedna strana naglašavala kako je Lukačeva izjava seksistička, a druga je branila njegov stav, navodeći da tu seksizma nema, jer je Pandurevićka jednostavno „nekompetentna“.

II

PROSTITUTKE I SAMOSTOJEĆI GRIL

Opis

Nakon što je Centar za istraživačko novinarstvo (u daljem tekstu: CIN) objavio seriju istraživačkih tekstova o finansiranju privatne zdravstvene ustanove „Moja klinika“ iz državnih sredstava Zavoda zdravstvene zaštite, vlasnik „Moje klinike“, ljekar

Vijesti.ba/NN, *Pandurevićeva o bezbjednosti može da priča samo na kafi s prijateljicama*, dostupno na: <https://vijesti.ba//clanak/318952/pandureviceva-o-bezbjednosti-moze-da-prica-samo-na-kafi-s-prijateljicama>, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 14.52)

³⁷ BN televizija, *Šovinističko obraćanje ministra Lukača, upereno protiv žena*, dostupno na: <http://www.rtvbn.com/mobile/vijest/3827005/sovinisticko-obracanje-ministra-lukaca-upereno-protiv-zena>, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 15.57)

BN TV, *Šovinističko obraćanje Lukača*, dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=_6xm2v88QKo, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 14.54)

Slobodna Bosna, *Mektić ustao u zaštitu Aleksandre Pandurević: „Šovinistički istup ministra Lukača“*, dostupno na: https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/35325/mektic_ustao_u_zastitu_aleksandre_pandurevic_sovinistichki_istup_ministra_lukacha.html, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 13.13)

Emir Talirević, brutalno je napao autoricu tekstova i to dva dana nakon što ju je pohvalio za dobro urađen novinarski posao.³⁸

U svom prvom obraćanju javnosti putem društvene mreže *Facebook*, Talirević je u julu 2016. godine izvrijeđao novinarku Selmu Učanbarlić, izjavivši kako „**po svojim psihofizičkim atributima nikada u životu ne bi trebala dobiti kompleksniji zadatak od okretanja hamburgera u nekom samostojećem grilu**“.

Emir Talirević se nije zaustavio samo na toj uvredi, nego je nakon nje objavio još jedan status na društvenoj mreži *Facebook*. Tom prilikom je napisao: „**I tako, dok voda iz vodokotlića odnosi moje asocijacije na Selmu i njen CINični portal, ja razmišljam o najstarijem zanatu na svijetu – prostituciji. Prostitutka živi od klijenata koji je finansiraju poklonima ali klijenti žele da ostanu tajni jer društva stigmatiziraju ovakve relacije. CIN se ne finansira poslovanjem na tržištu, oni ne funkcionišu kao medij koji živi od svoga rada putem naplate reklama ili prodaje. CIN se finansira od poklona. Kao i prostitutke. Nakon današnjeg članka barem je jasno za koga Selma Učanbarlić i njene kolegice sa CIN-a šire noge. Ostala je nejasna samo cijena**“.

Epilog

Reakcija je ubrzo stigla iz Udruženja BH novinari, ali i od mnogih drugih kolega novinara koji su svojim tekstovima opominjali na mizoginiju prisutnu u izrečenom. Upravni odbor BH novinara i Linija za pomoć novinarima su istakli da smatraju „nedopustivim da bilo ko, pa i dr Talirević, svoje nezadovoljstvo medijskim sadržajima iskazuje javnim prenošenjem uvreda, diskriminatornih i mizogininih stavova, kao i da se koristi `jezikom ulice` neprimjernim bilo kome a posebno ne zdravstvenom radniku, kojeg bi trebali krasiti humanost, pristojnost i civiliziran odnos prema svakom čovjeku“.³⁹

³⁸ Adna Zukanović-Zilić, *Doktor Talirević u petak hvalio novinarku, dva dana kasnije je nazvao „hamburger radnicom“ i prostitutkom*, dostupno na:

<http://www.source.ba/clanak/Adna/410942/Doktor-Talirevic-u-petak-hvalio-novinarku-dva-dana-kasnije-je-nazvao-hamburger-radnicom-i-prostitutkom>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 16.11)

³⁹ Klix.ba, *Osuda napada dr Emira Talirevića na novinarku CIN-a Selmu*

Učanbarlić, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/osuda-napada-dr-emira>

Emina Žuna je u svojoj osudi Talirevićevog postupka napisala: „Nimalo nije nebitno što se Talirević obraća novinarki kao ženi i što u živopisnoj denuncijaciji CIN portala koristi 'ženske metafore' poredeći i portal i novinarku sa prostitutkama 'koje šire noge' za poklone. Radi se o već poznatom, uvriježenom balkanskom šovinističkom diskursu za kojim se poseže kad se želi potcijeniti sugovornica (akcent na ženskom rodu) u kojem se ona, u nedostatku argumenata, napada *ad hominem* uz korištenje patrijarhalno-moralizatorskih označitelja i vrijeđa po ženskoj osnovi“.⁴⁰

Mnoge Selmine kolegice i kolege novinari, kao i mediji su osudili Talirevićev istup naglašavajući da je u statusima dr Talirovića mizoginija očita, od toga što se referiše na (psih) fizičke atribute autorke „kao indikator njenih kvalifikacija, do toga da autorku naziva prostitutkom, te njen rad veže za njenu seksualnost“. Takođe, novinari su primjetili i da je ono što se krije iza ovih napada „arhaična ideja da su žene prirodno neiskrene, te da se laži za koje ih se optužuje ne moraju dokazivati, jer im je u prirodi da izmišljaju, petljaju i lažu“⁴¹.

Kontroverzni Talirević je nastavio da radi svoj ljekarski posao, a u narednom periodu se u javnosti dovodio u vezu sa određenim „sumnjivim radnjama“.

III

JE SUIS ŠTRACA

Opis

U maju 2016. godine, **Vinko Puljić**, kardinal vrhbosanski, tokom proslave praznika Gospe Loretske u zadarskom naselju Arbanasi, održao je govor u kojem je

talirevica-na-novinarku-cin-a-selmu-ucanbarlic/160728062, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 20.21)

⁴⁰ Redakcija diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: <http://www.diskriminacija.ba/teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas>, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 21.44)

Emina Žuna, *Umjesto demantija, Talirevićeve vulgarne uvrede novinarki*, <http://www.media.ba/bs/mediametar/umjesto-demantija-talireviceve-vulgarne-uvrede-novinarki>, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 21.47)

⁴¹ Marina Veličković i Aleksandar Brezar/analiziraj.ba, *Dr Emir Talirević: Patohisterija jednog moćnika*, dostupno na: <https://www.tacno.net/novosti/dr-emir-talirevic-patohisterija-jednog-mocnika/>, (pristupljeno 22. 10. 2018. godine u 21.58)

žene koje stupaju u seksualne odnose prije braka nazvao štracama. Kardinal Puljić je, između ostaloga, izjavio: „**Mi danas slavimo posebnu ženu, Gospu Loretsku, majku nazaretskog doma, majku crkve, Mariju, najdostojanstveniju ženu u kojoj gledamo kako obnoviti dostojanstvo porodičnog doma. Žene se ne bi trebale upuštati u tjelesna zadovoljstva prije braka, što je postalo učestalo u zadnje vrijeme, kako bi isprobale koji će muž biti dobar. Pazite da tako ne bi postale štracce.**“

Štraca, u dalmatinskom govoru označava bezvrijednu kuhinjsku krpa, ili krpu za pranje poda⁴², a prenesno se koristi i za tzv. „ženu lošeg morala“.⁴³

Epilog

Puljićeva izjava izazvala je val reakcija među građanima i građankama, a pogotovo feministkinjama u Hrvatskoj i BiH koje su ironično odgovorile Puljiću otvaranjem Registra štraca⁴⁴. Ubrzo nakon Puljićeve izjave grupa aktivistkinja je pored oštre osude njegove izjave, na ulaz u rezidenciju kardinala Puljića u Sarajevu zalijepila poster s porukom „*Je suis štraca*“.

Snaga društvenih mreža i interneta je ovim putem veoma došla do izražaja, te su nastajale nebrojene komične fotografije i mimovi, kojima se u isto vrijeme osuđivao i

⁴² Primarno je riječ došla iz italijanskog jezika (od riječi „*strazza*“) u kojem je označavala poslovnu knjigu. Prema drugom stanovištu imenica „štraca“ je u jezičku upotrebu ušla iz dalmato-venetskog vernakulara. U dalmato-venetskom „*stràza*“ ima značenja krpe pa i pelene. Inoslav Bešker, *Riječ kojom je biskup Puljić uvrijedio žene: Što je to štraca?*, dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/komentari/rijec-kojom-je-biskup-puljic-uvrijedio-zene-sto-je-to-straca/3751803/>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 10.47)

Daniella Diaz, *Šta je to štraca?*, <https://velikirecnik.com/2016/09/02/straca/>, (pristupljeno 14. 10. 2018. godine u 14.29)

⁴³ Kalelarga.info, *Kardinal Puljić ženama: Ne isprobavajte muškarce prije braka da ne bi postale štracce*, dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kardinal-vinko-puljic-zenama-ne-isprobavajte-muskarce-prije-braka-da-ne-bi-postale-stracce-1083483>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 14.31)

⁴⁴ *Registar štraca*, dostupno na: https://www.facebook.com/events/1538296793144083/?active_tab=posts, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 22.57)

ismijavao Puljićev govor. Tako su nastali komentari: „*Proud to be štraca*“, „*Štraca par excellence*“, „Štraca od glave do pete“, „Prijavljujem se štraca sam“, „Štraca likom i djelom. Kćer štrace i štacana. Udata za štracana. Majka štrace i štracana... treba li još? Od stoljeća 7“.⁴⁵

Kardinal Puljić je, nakon velike medijske praćenosti njegovih riječi, a pogotovo aktivizmom na društvenim mrežama koje su „gorjele“, izjavio da je njegova izjava izvađena iz konteksta. Kardinal je, pokušavajući se opravdati naglasio: „Rekao sam da je ženama bog dao dostojanstvo i da ga one koji puta ne znaju njegovati i čuvati. I onda im se dogodi da se s njima postupa kao sa štracama. Nisam mislio nikoga vrijeđati, želio sam reći da žene moraju čuvati svoje dostojanstvo.“ Na to sve je izjavio i da ga je **uhvatila „euforija za vrijeme propovijedi“**, pa je zato „upotrijebio pregrubu riječ“. Kardinal se na kraju i izvinio svima koje je uvrijedio.⁴⁶

⁴⁵ L.Č./Klix.ba, *Sarajevske feministkinje na ulaz u rezidenciju kardinala Puljića zalijepile „Je suis štraca“ postere*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/sarajevske-feministkinje-na-ulaz-u-rezidenciju-kardinala-puljica-zalijepile-je-suis-straca-postere/160512087>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 17.57)

Klix.ba, *Vinko Puljić žene nazvao „štracama“, internet odgovorio na prigodan način*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/regija/vinko-puljic-zene-nazvao-stracama-internet-odgovorio-na-prigodan-nacin/160512008>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 16.22)

M.F., *Hrvatice masovno odgovorile Puljiću: „Registar štraca“ je novi Facebook hit*, dostupno na: <https://www.index.hr/magazin/clanak/hrvatice-masovno-odgovorile-puljicu-registar-straca-je-novi-facebook-hit/892764.aspx>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 17.25)

G. Ba, *Internet genijalno odgovorio kardinalu Puljiću na izjavu o štracama*, dostupno na: <https://www.index.hr/magazin/clanak/internet-genijalno-odgovorio-kardinalu-puljicu-na-izjavu-o-stracama/892723.aspx>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 17.57)

⁴⁶ Redakcija diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: <http://www.diskriminacija.ba teme/mizoginija-svuda-mizoginija-okolo-nas>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 16.47)

PSD, H, *Kardinal Puljić: Ispričavam se zbog izraza „štraca“, ponijelo me za oltarom*, dostupno na:

<https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/312336/kardinal-puljic-ispricavam-se-zbog-izraza-straca-ponijelo-me-za-oltarom>, (pristupljeno 25. 10. 2018. godine u 17.55)

PERIOD 2017. GODINE

BN TV NOVOGODIŠNJA ČESTITKA

...pri čemu se nije spominjao politički angažman Željke Cvijanović, njena (ne)djela, njena pozicija ili alati kojima ona kao političarka raspolaže, već „samo ono čime (Željka Cvijanović) kao žena raspolaže...

IZBLAJHANE POLOVNJAČE

„Gledam trailer za nekakav intervju na BHT-u. Sjele dvije `polovnjače` jedna nasuprot druge. Jedna loše izblajhana, a druga sa sfušerenim kolagenom u usnama. Ljudi ih zovu novinarkama. I sada ova izblajhana mrtva-hladna kroz čuperak loše njegovane kose, izvali da je BiH u ratu odbranila u stvari šaka novinara na BHT-u. Ništa Armija BiH, ništa heroji, ništa Alija... samo ona i njena raja...“

Dženan Selimbegović

SAMA PROVOCIRAŠ MOMČIĆE

...da to predstavlja „reklamu njenog tijela“, dok se žene koje se na taj način „reklamiraju“ mogu smatrati lošim suprugama, a još gorim majkama za koje je sasvim očekivano da ih muškarac u braku „degenječi, nabije boksom, nabije nogom...“.

„...onda kaže desilo se silovanje... Pa gdje se neće desiti?! Sama provociraš momčiće!“

Amir Hadžić

I

BN TV NOVOGODIŠNJA ČESTITKA

Opis

Na **Televiziji BN** iz Bijeljine, u Novogodišnjem dnevniku u prilogu pod nazivom „Javljanje sa Gole ledine“ emitovan je uvredljiv video spot u kojem se tadašnja predsjednica vlade RS Željka Cvijanović mizogino i seksistički ismijavala kao žena. Sam koncept priloga je rađen po uzoru na pjesmu iz lutkarske satire „Nikad izvini“ koja se emitovala 2004. i 2005. godine, većinom na televizijama u Srbiji.⁴⁷

Kada je u pitanju sam sadržaj priloga, u njemu su se svako malo pojavljivale seksualne konotacije upućene Željki Cvijanović, pri čemu se **nije spominjao politički angažman Željke Cvijanović, njena (ne)djela, njena pozicija ili alati kojima ona kao političarka raspolaže, već „samo ono čime (Željka Cvijanović op. a.) kao žena raspolaže“**.⁴⁸ Osim seksualnih konotacija, na kraju priloga se spominje i to kako je Željka Cvijanović „ružna“.

Epilog

Na mizoginiju u ovom slučaju reagovao je Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske – Džender centar (u daljem tekstu CJRP), koji je veoma brzo osudio prikazivanje Željke Cvijanović na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način u programu BN TV, upozorivši da je riječ o besprizornom omalovažavanju žene kao ljudskog bića u najbizarnijem seksističkom kontekstu.

Takođe, na sam video spot reagovao je i jedan od „slučajnih učesnika“ u njemu, Branislav Borenović, predsjednik Partije demokratskog progresa, koji je osudio medijsko omalovažavanje predsjednice vlade ali i bilo koje druge žene u politici. Borenović je rekao: „Ja osuđujem bilo kakve stavove koji dovode do negiranja prava

⁴⁷ *Video klip BN TV na Facebook profilu Ljiljane Preradović*, dostupno na: <https://www.facebook.com/729313632/videos/10154903669493633/>, (pristupljeno 10. 10. 2018. godine u 19.59)

⁴⁸ Brankica Raković, *Jesmo li mi sve Željka Cvijanović?*, dostupno na: <http://lolamagazin.com/2017/01/04/jesmo-li-mi-sve-zeljka-cvijanovic/>, (pristupljeno 10. 10. 2018. godine u 19.56)

žena ali i svih građana Republike Srpske, ali nažalost mi živimo u društvu u kojem je to nametnuto kao model ponašanja.“

Određeni novinari_ke i mediji su osudili mizogini spot, a Televizija BN se nije previše obazirala na seksističke i mizogine poruke u njemu, već je naglašavala da novogodišnje programe imaju skoro svi mediji u svijetu i da je jedina svrha tih programa „da na duhovit i satiričan način zabave gledaoce u novogodišnjoj noći i na taj način prikažu događaje iz protekle godine, nikako da vrijeđaju i omalovažavaju.“ Reagovanje CJRP su pokušali obesmisлити tvrdnjom da CJRP nije reagovao kada je Milorad Dodik vrijeđao žene.⁴⁹

II

IZBLAJHANE POLOVNJAČE

Opis

Zamjenik sekretara Predsjedništva BiH **Dženan Selimbegović** je na svom *Facebook* profilu napisao sljedeće riječi upućene novinarkama Saneli Prašović Gadžo i Arijani Saračević Helać: „**Gledam trailer za nekakav intervju na BHT-u. Sjele dvije `polovnjače` jedna nasuprot druge. Jedna loše izblajhana, a druga sa sfušerenim kolagenom u usnama. Ljudi ih zovu novinarkama. I sada ova izblajhana mrtva-hladna kroz čuperak loše njegovane kose, izvali da je BiH u ratu odbranila u stvari šaka novinara na BHT-u. Ništa Armija BiH, ništa heroji, ništa Alija... samo ona i njena raja...**“

Epilog

Selimbegović je nedugo nakon što su počele dolaziti osude njegovih riječi, izbrisao spornu objavu sa svog profila.

Ženska mreža BiH i Mreža za izgradnju mira reagovale su na seksističke uvrede i oštro osudile govor mržnje i izraženu mizoginiju prema novinarkama navodeći „da ovakav mizogini, degradirajući govor prema ženama, pun uvreda i pokušaja

⁴⁹ BN TV, *U Vladi „brinu“ zbog vrijeđanja žena*, dostupno na: <http://www.rtvbn.com/3847249/u-vladi-brinu-zbog-vrijedjanja-zena>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 19.52)

diskreditiranja profesionalnih sposobnosti pomenutih novinarki, zahtijeva najstrožiju osudu, prije svega kroz instituciju čiji je Dženan Selimbegović službenik“, tražeći njegovo sankcionisanje.⁵⁰

Udruženje BH novinari je uputilo pismo Sekretarijatu Predsjedništva BiH u kojem traži reakciju povodom istupa Selimbegovića.⁵¹ Takođe, Društvo novinara BiH oštro je osudilo ponašanje, kao i diskriminatorski i krajnje uvredljiv odnos Selimbegovića prema novinarkama.⁵² Reagovali su i Programski kolegij Federalne televizije, određeni parlamentarci, a osudi se pridružio i Bakir Izetbegović, tada član Predsjedništva BiH.⁵³

Sanela Prašović Gadžo poslala je pismo Predsjedništvu BiH s molbom da se odredi prema istupima Dženana Selimbegovića.⁵⁴ U zaštitu novinarki stali su i mnogi mediji koji su osuđivali postupak Selimbegovića.

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH otvorila je predmet⁵⁵ u vezi sa ponašanjem Dženana Selimbegovića, i u vezi sa istim u junu 2018. godine donijela Preporuku u kojoj su ombudsmeni utvrdili da *Facebook* status Selimbegovića „ima

⁵⁰ Oslobođenje portal, *Ženska mreža BiH oštro osuđuje govor mržnje i izraženu mizoginiju prema novinarkama*, dostupno na:

<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/zenska-mreza-bih-ostro-osuduje-govor-mrznje-i-izrazenu-mizoginiju-prema-novinarkama>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 16.33)

Emina Žuna, *16 dana seksizma*, dostupno na:

<http://www.novikonjic.ba/index.php/bih/item/3746-16-dana-seksizma>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 16.52)

⁵¹ Dž. Č./Klix.ba, *Uposlenik Predsjedništva BiH izvrijedao ugledne novinarke*, traži se reakcija nadležnih, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/uposlenik-predsjednistva-bih-izvrijedao-ugledne-novinarke-trazi-se-reakcija-nadleznih/171204130>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 16.51)

⁵² FENA, *Društvo novinara BiH osudilo ponašanje Dženana Selimbegovića*, dostupno na: <http://ba.n1info.com/a231123/Vijesti/Vijesti/Drustvo-novinarar-BiH-osudilo-ponasanje-Dzenana-Selimbegovica.html>, (pristupljeno 11. 10. 2018. godine u 16.55)

⁵³ Klix.ba, *Izetbegović o slučaju „Selimbegović“: To se ne smije i neće više ponoviti*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-o-slucaju-selimbegovic-to-se-ne-smije-i-neece-vise-ponoviti/171214123>, (pristupljeno 12. 10. 2018. godine u 11.15)

⁵⁴ N1 BiH, *Prašović pisala Predsjedništvu nakon uvreda Selimbegovića*, dostupno na: <http://ba.n1info.com/a230363/Vijesti/Vijesti/Prasovic-pisala-Predsjednistvu-nakon-uvreda-Selimbegovica.html>, (pristupljeno 12. 10. 2018. godine u 11.57)

⁵⁵ Al. Ti., *Ombudsmeni za ljudska prava BiH otvorili predmet protiv Dženana Selimbegovića zbog vrijeđanja novinarki*, dostupno na:

<https://avaz.ba/vijesti/bih/328882/ombudsmeni-za-ljudska-prava-bih-otvorili-predmet-protiv-dzenana-selimbegovica-zbog-vrijeđanja-novinarki>, (pristupljeno 12. 10. 2018. godine u 11.51)

elemente uznemiravanja, radnje zabranjene Zakonom o zabrani diskriminacije, obzirom da se komentarišući fizički izgled Sanele Prašović-Gadžo i Arijane Saračević-Helać, koriste uvredljivi i ponižavajući epiteti, na koji način je **došlo do povrede dostojanstva imenovanih i stvaranja degradirajućeg, ponižavajućeg i uvredljivog okruženja.**“ Ombudsmeni su dalje naveli da se **nadležne institucije i odgovorna lica u njima u najvećoj mogućoj mjeri moraju „uzdržati od korištenja izraza u javnoj komunikaciji, koji mogu biti uvredljivi za bilo koje lice ili grupu lica“** u BiH, pogotovo jer „izostanak osude istih od strane nadležnih institucija“, može kod javnosti stvoriti percepciju da je to prihvatljiv način komuniciranja i iznošenja mišljenja. Ombudsmeni su u Preporuci naglasili i „**obavezu svih lica, a pogotovo nosilaca javnih funkcija da u svojim istupima koriste primjereniji jezik, jer njihove izjave imaju daleko veći efekat na širu javnost**“.⁵⁶

III

SAMA PROVOCIRAŠ MOMČIĆE

Opis

Amir Hadžić, vloger iz BiH, koji je svoju slavu stekao na *YouTube* platformi, u svom videu pod nazivom „**Današnje djevojke**“, predstavio je ženske osobe „kao seksualne objekte, opravdavao silovanje, i poticao na nasilje nad ženama“. Svoj video Amir Hažić je započeo tvrdnjom da „**obmotane**“ (pokrivene) djevojke čuvaju moral, a one koje su „**razderane, izbušene, probijene, razgolišene**“ ne mogu biti nazvane „**normalnima**“. Njegove izjave u videu se većinom baziraju na vrijeđanju ženskog tijela kako bi ukazao na „poruku“ koju žene šalju svojim izgledom, odnosno oblačenjem koje ističe njihove dijelove tijela. Ta **poruka prema stanovištu Hadžića glasi: „Dodi, uzmi me za ruku, vodi me gdje hoćeš, i radi sa mnom šta hoćeš“.** On nadalje navodi da to predstavlja „**reklamu njenog tijela**“, dok se žene koje se na taj način „**reklamiraju**“ mogu smatrati lošim suprugama, a još gorim majkama za koje je sasvim očekivano da ih muškarac u braku „**degenječi, nabije boksom, nabije nogom**...“.

⁵⁶ Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Preporuka Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, na znanje Dženana Selimbegovića na znanje Sanele Prašović-Gadžo*, [Preporuka broj: P-139/18, od 13. 6. 2018. godine]

Hadžić dalje navodi da je normalno da žene znaju da se obuku i dotjeraju riječima: „Naravno da djevojka treba držati do sebe, da ne bude rugafet. Treba dlačurde da siječe, da se dotjeruje, da se miriše, da kad razgovaraš s njom znaš je li pričaš sa ženskom ili s mededom.“ Amir Hadžić takođe smatra da određene djevojke misle da ih se smatra „dobrom mačkom“, ali ih u stvari smatraju „jeftinom i lahkom, i samo razmatraju međusobno na kafama kako bi te koji: bi li te na sudoperu, stolu, ili frižideru“, i da pritom niko od „normalnih“ muškaraca takvu ne želi za majku svoje djece. To su, kako govori Hadžić, žene koje žele „skupe večere, torbe, čizme, mobitele, da joj sve to neko plaća, da svi vide kako ona živi na visokoj nozi“, a muškarci su ti koji sve to plaćaju zbog „malo rupe“. Vloger Hadžić na kraju i opravdava silovanje izjavom „...onda kaže desilo se silovanje... Pa gdje se neće desiti?! Sama provociraš momčice!“⁵⁷

Epilog

Između ostalih, portali *radiosarajevo.ba* i *slobodna-bosna.ba* ne samo da su prenijeli ovaj video Amira Hadžića, nego su i tekstovima koji su pratili video pohvalili isti i istakli ga „kao duhovit i relevantan“. Sarajevski otvoreni centar (u daljem tekstu: SOC) je zbog toga pozvao javnost da se u što većem broju reaguje na ovakav mizogini govor i opravdavanje nasilja nad ženama, te da se uputi prijava na *e-mail* adrese Savjeta za štampu u BiH, te portala Radio Sarajevo i Slobodna Bosna.⁵⁸

Oba ova portala su sa svojih stranica uklonili spomenute tekstove, dok je na nekim drugim portalima u regionu video sa tekstom i „duhovitim“ opaskama ostao.⁵⁹ Kada je u pitanju video na *YouTube* kanalu Amira Hadžića, on sa istog nije uklonjen, a Hadžić je danas jedan od najpopularnijih vlogera u regionu.

⁵⁷ Amir Hadžić, *Današnje djevojke*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=s-GIdmfTST0>, (pristupljeno 13. 10. 2018. godine u 18.11)

Sarajevski otvoreni centar, *Reagujmo na opravdavanje fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama!*, <http://soc.ba/reagujmo-na-opravdavanje-fizickog-i-seksualnog-nasilja-nad-zenama/>, (pristupljeno 13. 10. 2018. godine u 15.53)

⁵⁸ SOC, *Reagujmo na opravdavanje fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama!*, dostupno na: <http://soc.ba/reagujmo-na-opravdavanje-fizickog-i-seksualnog-nasilja-nad-zenama/>, (pristupljeno 13. 10. 2018. godine u 12.57)

⁵⁹ Večernji.hr, *Urnebesnim videom Bosanac opisao „današnje djevojke“ i nasmijao cijelu regiju!*, dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/urnebesnim-videom-opisao-danasnje-djevojke-i-nasmijao-cijelu-regiju-amir-hadzic-1179366>, (pristupljeno 13. 10. 2018. godine u 12.12)

PERIOD 2018. GODINE

BOLJE JE I MAMA, NEGO RAKIJA

*„Šta sam dočekô, da me žena vozi.“
„Tata, bolje je i mama, nego rakija.“*

Proslavi odgovorno – ako misliš piti, vozač nemoj biti

MUŽENJE U FILDŽAN I KOMPLETNOST NEMAJKI

„Emina je prije neki dan ušla u Buybook pa sam se iznenadio koliko je Emina majka ljepša i kompletnija nego li Emina djevojka tj. nemajka.“

„Jedino sam pomislio prvi put otkako je znam da je lijepa i upotpunjena žena. Upotpuni se i ti ako imaš s kim.“

„Poštovana naučnice i blogerice. Ja ću ti malo onog izmust u fildžan i zamrznuti zlu ne trebalo. Ako ništa imalo bi lijepe noge na mene i pamet na tebe. Nek i bude sretno na oboje. Ne širi dalje. Šalim se i noge na tebe. Ma jesi li ti to ljuta a?“

Goran Samardžić

ŽELJKA JE VEĆI MUŠKARAC OD GOVEDARICE

„Svjedočim i garantujem da je Željka Cvijanović veći Srbin od Govedarice. U političkom smislu ona je veći muškarac od Govedarice. On je baš ona ženska stvar.“

Milorad Dodik

I

BOLJE JE I MAMA, NEGO RAKIJA

Opis

Jedna od prvih mizoginih poruka u 2018. godini se desila u toku kampanje protiv vožnje u alkoholisanom stanju, pod nazivom „**Proslavi odgovorno – ako misliš piti, vozač nemoj biti**“, koju su sprovodili Ministarstvo saobraćaja i veza RS, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Agencija za bezbjednost saobraćaja RS (u daljem tekstu: Agencija ZBS), Republička uprava za inspeksijske poslove, Automoto savez RS i kompanija *Molson Coors*. Cilj kampanje bio je da promijeni stavove vozača i utiče na njihovu svijest o neučestvanju u saobraćaju ukoliko su pod uticajem alkohola.

U promotivnom spotu koji se koristio za ovu kampanju radilo se o muškarcu koji je u alkoholisanom stanju, u kojem se našao nakon boravka kod kuma na slavi. Zbog njegove alkoholisanosti, njegova žena mu otima ključeve od automobila iz ruke. Pri sjedanju na suvozačevo mjesto, muškarac daje neumjesan komentar koji upućuje svojoj supruzi i gledaocima: „**Šta sam dočekô, da me žena vozi**“. Dalje, na taj komentar nastavlja se i strašan komentar djevojčice (njihove kćerke) koja sjedi na zadnjem sjedištu, koja kaže: „**Tata, bolje je i mama, nego rakija**“.⁶⁰

Epilog

Banjalučki centar za ljudska prava je prvi reagovao na ovaj spot slanjem molbi relevantnim institucijama da se prestane sa emitovanjem spota. Dobijen je odgovor od Agencije ZBS u vezi sa molbom za izbacivanje mizoginih poruka iz kampanje. Agencija ZBS je navela da joj nije bio cilj „niti jednog momenta da odnos prema ženama bude stereotipan i mizogin“. Isto tako, Agencija ZBS je istakla da u tom momentu nisu u mogućnosti obustaviti emitovanje spota, ali da u narednom periodu ne planiraju korišćenje spota u kampanjama za „Alkohol“. Takođe, u Agenciji ZBS su

⁶⁰ Originalni spot je skinut sa internet stranice na kojoj je bio, ali je dio tog spota moguće vidjeti na: <https://www.youtube.com/watch?v=JP4vwUZFsPY>, [ATV, *Banjalučki centar za ljudska prava upozorava na spot*, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 12.01)]

naveli da će voditi računa da u budućim spotovima koje budu radili za kampanje ne bude diskriminacije bilo koje vrste.⁶¹

SOC je Agenciji za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine i CJRP podnio zatjeve za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, a SOC je i Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH podnio pritužbu za ispitivanje kršenja Kodeksa o Audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija. To su takođe uradili i drugi pojedinci i organizacije. Takođe, na sam spot su reagovali i određeni portali kao što su BUKA, Diskriminacija.ba i ostali sa prigodnim tekstovima u kojima se osuđuje mizoginija.

Spot je nakon nekog vremena, zaista i povučen iz medija, a uskoro je i uklonjen sa internet servisa *YouTube*.

II

MUŽENJE U FILDŽAN I KOMPLETNOST NEMAJKI

Opis

Novinarka i vlasnica *Quantum of Science* bloga, Jelena Kalinić, primila je na društvenoj mreži *Facebook* degutantne seksističke poruke od književnika i suvlasnika izdavačke kuće *Buybook*, Gorana Samardžića.

Samardžićev komentar koji je pokrenuo cjelokupnu priču je glasio: „**Emina⁶² je prije neki dan ušla u *Buybook* pa sam se iznenadio koliko je Emina majka ljepša i kompletnija nego li Emina djevojka tj. nemajka**“.

⁶¹ Maja Isović Dobrijević, *Kampanja koja vrijeda žene iza koje stoji Vlada RS: „Šta sam doček'o da me žena vozi. Tata, bolje je i mama, nego rakija“*, dostupno na: <http://www.6yka.com/novosti/kampanja-koja-vrijeda-zene-iza-koje-stoji-vlada-rs-sa-sam-docek39o-da-me-zena-vozi-tata-bolje-je-i-mama-nego-rakija>, (pristupljeno 17. 10. 2018. godine u 17.27)

Maja Isović Dobrijević, *Nove žalbe stižu na račun kampanje „Proslavi odgovorno – ako misliš piti, vozač nemoj biti“ koja vrijeda žene*, dostupno na: <http://www.6yka.com/novosti/nove-zalbe-stizu-na-racun-kampanje-proslavi-odgovorno-ako-mislis-piti-vozac-nemoj-biti-koja-vrijeda-zene>, (pristupljeno 17. 10. 2018. godine u 16.57)

⁶² Emina Ganić

Nakon toga njegov sljedeći komentar je bio: „**Jedino sam pomislio prvi put otkako je znam da je lijepa i upotpunjena žena. Upotpuni se i ti ako imaš s kim**“, a nakon toga je u privatnoj prepisci sa Jelenom Kalinić napisao: „**Poštovana naučnice i blogerice. Ja ću ti malo onog izmum u fildžan i zamrznuti zlu ne trebalo. Ako ništa imalo bi lijepe noge na mene i pamet na tebe. Nek i bude sretno na oboje. Ne širi dalje. Šalim se i noge na tebe. Ma jesi li ti to ljuta a?**“⁶³

Epilog

Iz izdavačke kuće čiji je Samardžić suvlasnik oglasili su se u *Facebook* postu, ističući da se Izdavačka kuća *Buybook* ograđuje od stavova izrečenih u *Facebook* korespondenciji njenog suvlasnika. Književnica Lejla Kalamujić, autorica zbirki priča „Anatomija osmjeha“ i „Zovite me Esteban“, prekinula je saradnju sa izdavačkom kućom *Buybook*, a Dragan Bursać, novinar i kolumnista *Al Jazeera Balkans* na svom *Facebook* profilu javno je najavio da, iako je rukopis za njegovu knjigu prošao na konkursu, zbog seksističkih napada i uvreda suvlasnika ove izdavačke kuće, ipak neće objaviti knjigu u istoj.

Nakon lavine komentara, mahom na društvenim mrežama, koje je njegova poruka izazvala Samardžić je odlučio da privremeno izbriše svoj *Facebook* profil i na kraju je podnio ostavku na sve funkcije u izdavačkoj kući *Buybook*. Pritom je izjavio: „Ja sam se isključio sa *Facebooka*, više se neću vratiti, očito nisam dorastao toj nemani. Tamo te riječi, mislio sam da svako lupa svašta, ali ja sam javna ličnost, trebao sam svaku svoju da ispečem pa da je pustim. Kao pisac to radim u knjigama. Pogrešno shvaćeno, glupo, naivno s moje strane ispalo, štetočinski po žene.“⁶⁴

Samardžić se takođe i izvinio zbog svoj postupka, takođe postom na svom profilu. Tako je Samardžić napisao: „Koliko smo seksističko društvo najbolje saznamo na vlastitom primjeru, misleći da je šala ono što je ozbiljna uvreda. Izvinjavam se Jeleni Kalinić i cjelokupnoj javnosti zbog seksizma. Svjestan kakvu sam štetu učinio, povlačim se sa svih pozicija u Izdavačkoj kući *Buybook*. Osim što sam autor

⁶³ Una Čilić, *Seksualno uznemiravanje kao bosanski „šarm“*, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/seksualno-uznemiravanje/29080060.html>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 12.57)

⁶⁴ Berina Bahtanović, *Nakon seksističkih uvreda: Goran Samardžić dao ostavku na sve pozicije u Buybooku*, dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/nakon-seksistickih-uvreda-goran-samardzic-dao-ostavku-na-sve-pozicije-u-buybooku>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 13.11)

nedopustivog sadržaja poruke i komentara, suprug sam i otac dvije kćerke, te se nadam da će začetak `MeToo` pokreta u Bosni i Hercegovini, čiji sam nesretni generator bio, doprinijeti depatrijarhalizaciji našeg društva i otvorenom razgovoru o problemima sa kojima se susreće većina žena.“

Na ovaj slučaj ispočetka je reagovalo malo medijskih kuća, ali se nakon desetak dana i „prašine koja se digla“, broj medija koji su reagovali, odnosno makar pisali o ovom slučaju, dosta povećao. Pored toga, na ovo je reagovao i SOC, kao i mnogi_e aktivisti_kinje preko društvenih mreža i prigodnih tekstova. Simptomatično je što je **seksualno uznemiravanje jedne žene, koja ga je odlučno podijelila sa javnošću, svoj prvi ozbiljniji medijski izvještaj zabilježilo tek nakon što se o njemu oglasio jedan muškarac (Dragan Bursać).**⁶⁵

III

ŽELJKA JE VEĆI MUŠKARAC OD GOVEDARICE

Opis

Milorad Dodik, predsjednik RS i kandidat za člana Predsjedništva BiH, u toku predizborne kampanje za Opšte izbore u BiH 2018. godine, na jednom od predizbornih skupova SNSD-a iznio je niz neukusnih komentara na račun Vukote Govedarice, predsjednika SDS-a i kandidata za predsjednika RS.

Međutim, pored uobičajnih „političkih uvreda“, on je svoj govor začinio i sa riječima da je Željka Cvijanović veće muško od Govedarice, rekavši: „**Svjedočim i**

⁶⁵ Tijana Cvjetićanin, **Zaglušujuća tišina medija o seksualnom uznemiravanju: Autocenzura ili prešutna saglasnost?**, <https://raskrinkavanje.ba/analiza/zaglusujuca-tisina-medija-o-seksualnom-uznemiravanju-autocenzura-ili-presutna-saglasnost>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.15)

Una Čilić, **Seksualno uznemiravanje kao bosanski „šarm“**, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/seksualno-uznemiravanje/29080060.html>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.15)

E.L., **Bursać: Ne mogu preći preko seksističkih uvreda koje je Goran Samardžić uputio Jeleni Kalinić, neću objaviti knjigu za Buybook!**, dostupno na: <https://www.index.ba/bursac-ne-mogu-precu-preko-seksistickih-uvreda-koje-je-goran-samardzic-uputio-jeleni-kalinic-necu-objaviti-knjigu-za-buybook/>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.15)

garantujem da je **Željka Cvijanović veći Srbin od Govedarice. U političkom smislu ona je veći muškarac od Govedarice. On je baš ona ženska stvar.**⁶⁶ Ovakve komentare Milorada Dodika, Željka Cvijanović je dočekala sa oduševljenjem i smijehom. Na isti način su reagovali i okupljeni simpatizeri SNSD-a.

Epilog

Veliki broj relevantnih medija je prenio Dodikovu izjavu, a mnogi su je i osudili. Međutim, određenim medijima je to predstavljalo i „smiješnu stranu kampanje“.⁶⁷ Ovaj verbalni ispad Milorada Dodik nije donio previše zvaničnih reakcija, osim što se video proširio putem medija i društvenih mreža. Ispad je poslužio u predizbornim političkim prepucavanjima, ali se veoma brzo, zbog ostalih šovinističkih izjava među svim stranama u kampanji, „stavio pod tepih“.

Na njega su većinom reagovali građani na društvenim mrežama, kao i na komentarima ispod članaka, dok su pojedini političari to sporadično pominjali u svojim obraćanjima biračima. Dodik je od strane Centralne izborne komisije BiH kažnjen nekoliko puta u toku ovih izbora, ali za ovaj ispad nije pretrpio nikakve sankcije.

⁶⁶ Nebojša Vukanović, *Dodik tvrdi da je Željka muško*, dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=J18QtEd_g4U, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.17)

⁶⁷ Gordana Sandić-Hadžihasanović, *Kampanja uvreda*, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29510708.html>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.17)

A.J., *Dodik: „Ona je veći muškarac od Govedarice, on je baš ona ženska stvar“*, dostupno na: <https://www.bh-index.com/dodik-vrijeda-zene-a-zeljka-cvijanovic-se-smjeska-ona-je-veci-muskarac-od-govedarice-on-je-bas-ona-zenska-stvar/>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 15.57)

Radiosarajevo.ba, *Primitivizam / Dodik: Željka Cvijanović je muško, Govedarica je „ona ženska stvar“*, dostupno na:

<https://www.radiosarajevo.ba/multimedia/video/dodik-zeljka-cvijanovic-je-musko-govedarica-je-ona-zenska-stvar/313491>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 18.57)

Slobodan Popadić, *Smiješna strana kampanje – Džaferović kao televizor u boji, Sebija bistra kao voda, Arnaut zna znanje*, dostupno na: <https://srpskainfo.com/smijesna-strana-kampanje-dzaferovic-kao-televizor-u-boji-sebija-bistra-kao-voda-arnaut-zna-znanje/>, (pristupljeno 15. 10. 2018. godine u 11.53)

ZAKLJUČAK

Sva postjugoslovenska društva na prostoru Balkana, pa time i bosanskohercegovačko, još uvijek se oporavljaju od trauma koje su ih zadesile u XIX i naročito XX vijeku. Iako su nam u sjećanju najsvježije nedaće koje smo preživjeli početkom devedesetih godina prošlog vijeka, ne smijemo izgubiti iz vida da su one samo jedna turbulentna epizoda u periodu od skoro dva vijeka koji je ispunjen ratovima, društvenim, političkim i ekonomskim lomovima i mnogim drugim događajima koji su ostavili neizbrisiv trag u istoriji, ali i kolektivnom sjećanju, ovdašnjih naroda. To je razlog zbog koga su pojedine vrlo važne etape društvenog, političkog, kulturnog i, slobodno možemo reći, civilizacijskog razvoja preskočene, što je ostavilo velike posljedice na stanje svijesti naroda koji naseljavaju ove prostore. U tom pogledu ni mi koji živimo u BiH nismo izuzetak.

Dok je u nekim dijelovima Evrope i svijeta normalno da žene obavljaju najvažnije političke i državničke funkcije, donose presudne odluke za budućnost svih građana i snažno utiču na sve društvene procese, kod nas su one **još uvijek samo „ukras“ na izbornim listama ili u kabinetima svojih muških kolega, izuzete od bilo kakvog uticaja na rješavanje najvažnijih društvenih pitanja.**

Dok se u određenim razvijenijim zemljama Evrope i svijeta ogroman dio društvenih resursa ulaže u razvoj i obrazovanje mladih naučnica, doktorki, pravnica, sportistkinja, književnica i svih drugih talentovanih djevojaka, kod nas su im skoro sva vrata zatvorena. Pri tome im se „dobronamjerno“ i „očinski“ savjetuje da je razvoj karijere u redu, ali da je udaja ipak stvarni smisao njihovog života.

Dok je u nekim državama Evrope **ilegalno da muškarci i žene imaju različite plate za iste poslove koje obavljaju, i za takvo nešto propisane paprene sankcije,** kod nas još uvijek **radnice bivaju otpuštene čim poslodavac sazna da su u drugom stanju.** Kako bi se takve, za obje strane neugodne i stresne, situacije izbjegle poslodavci su se dosjetili pa još prilikom intervjua za posao **pitaju kandidatkinje da li planiraju zasnivati porodicu, i ako je odgovor potvrđan, kada bi se to moglo očekivati. Valjda da pripreme papire za otkaz na vrijeme.**

Mnoge navedene stvari su u određenoj mjeri povezane sa mizoginijom i seksizmom. Neke od njih direktno, a neke zaobilaznim putevima – indirektno i zakulisno.

Kada su u pitanju slučajevi koje smo izanalizirali, moguće je primjetiti sljedeće stvari:

1. Mizoginija i seksizam se **dešavaju u svim sferama društva**, od onih svakodnevnih uobičajnih, u kućama, pa do pozornica visoke politike.
2. Mizoginija se dešava **u svim slojevima društva**, pa tako mizogine napade imamo od strane političara sa svih strana političkog spektra, vlogera, književnika, televizija, policije, ljekara, sveštenika itd.
3. Oni koji u svom ponašanju izražavaju mizoginiju ili seksizam, **smatraju da je to dio njihovih sloboda i prava**.
4. Kada su u pitanju javne ličnosti u BiH, a pogotovo političari, oni će **osuditi mizoginiju kada ona dolazi sa strane koja je prema političkom spektru, suprotna njihovoj, ali se neće libiti da sličnu, ili još goru mizoginiju iskazuju u svom djelovanju**.
5. **Društvene mreže su postale nevjerovatan poligon** na kome se mogu identifikovati, osuditi ili čak i spriječiti mizogini i seksistički napadi, i to udruživanjem, razmjenom ideja i okupljanjima.
6. **Određeni mediji**, kako oni na internetu, a tako i oni u štampanoj formi, **često i nesvjesno doprinose razvijanju stereotipa, i pomažu da se seksističke i mizogine poruke prenesu i množe**.
7. Veoma je bitno da se **na mizoginiju reaguje sa najširim mogućim spektrom aktivnosti**, od onog aktivističkog, pa do legalnih načina ostvarivanja prava koja su ugrožena ili kojima se prijeti.
8. Pored reagovanja zajednice na mizoginiju i seksizam, **bitna je i reakcija ljudi koji se nalaze u neposrednom okruženju žrtve koja trpi mizoginiju ili seksizam** (npr. novinari_ke treba da uvijek stanu iza svojih koleginica, kada su ove napadnute).
9. Mizoginija i seksizam se, nažalost, **podgrijavaju i uzimaju kao „duhovite stvari“** u velikom broju slučajeva, pogotovo kada mizoginiju i seksizam izražavaju javne ličnosti ili političari.
10. Mizoginija je **pojava koja je duboko ukorijenjena u društvo BiH** i koju će veoma teško biti iskorijeniti bez akcije sa svih strana, promjene obrazovnog sistema, medijskog prostora, političkih struktura i institucija.

Sve navedeno pokazuje da mnogo zaostajemo u poređenju sa razvijenim društvima kada je položaj žena u pitanju. U društvima u kojima se ovakve stvari tolerišu, potpuno je normalno očekivati da će i mizogini napadi i izlivi netrpeljivosti prema ženama postati redovna pojava. Takvi napadi često prođu nezapaženo jer ih veliki dio društva ne percipira kao problematične zbog čega izostane bilo kakva reakcija na njih. Tome kumuje i hronično nepoznavanje pojma mizoginije i šta ona sve predstavlja.

Pisanjem ove publikacije pokušali smo da makar malo razjasnimo pojmove mizoginije i seksizma i da na konkretnim primjerima pokažemo kako se oni manifestuju u stvarnosti. Nadamo se da će to pomoći da se društvena osjetljivost na mizogine i seksističke ispade, prevashodno javnih ličnosti, ljudi od uticaja i ugleda u ovom društvu, u narednom periodu poveća, kako bismo učinili još jedan korak naprijed na putu unapređenja položaja žena u zajednici i odnosa cjelokupnog društva prema njima.

IZVORI

- A.J., *Dodik: „Ona je veći muškarac od Govedarice, on je baš ona ženska stvar“*, dostupno na: <https://www.bh-index.com/dodik-vrijeda-zene-a-zeljka-cvijanovic-se-smjeska-ona-je-veci-muskarac-od-govedarice-on-je-bas-ona-zenska-stvar/>
- Adna Zukanović-Zilić, *Doktor Talirević u petak hvalio novinarku, dva dana kasnije je nazvao „hamburger radnicom“ i prostitutkom*, dostupno na: <http://www.source.ba/clanak/Adna/410942/Doktor-Talirevic-u-petak-hvalio-novinarku-dva-dana-kasnije-je-nazvao-hamburger-radnicom-i-prostitutkom>
- Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, *Nasilje nad ženama i nasilje u porodici*, dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/nasilje-nad-zenama-i-nasilje-u-porodici/>
- Al. Ti., *Ombudsmeni za ljudska prava BiH otvorili predmet protiv Dženana Selimbegovića zbog vrijeđanja novinarki*, dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/328882/ombudsmeni-za-ljudska-prava-bih-otvorili-predmet-protiv-dzenana-selimbegovica-zbog-vrijeđanja-novinarki>
- Amir Hadžić, *Današnje djevojke*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=s-GIdmfTST0>
- ATV, *Banjalučki centar za ljudska prava upozorava na spot*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=JP4vwUZFsPY>
- ATV, *Lukač: Nema potrebe da se izvinjavam Pandurevićevoj*, dostupno na: <https://www.atvbl.com/lukac-nema-potrebe-da-se-izvinjavam-pandurevicevoj>
- Berina Bahtanović, *Nakon seksističkih uvreda: Goran Samardžić dao ostavku na sve pozicije u Buybooku*, dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/nakon-seksistickih-uvreda-goran-samardzic-dao-ostavku-na-sve-pozicije-u-buybooku>
- BN televizija, *Šovinističko obraćanje ministra Lukača, upereno protiv žena*, dostupno na: <http://www.rtvbn.com/mobile/vijest/3827005/sovinisticko-obracanje-ministra-lukaca-upereno-protiv-zena>

- BN TV, *Dodikovo licemjerje: Žene SNSD-a nisu kao ostale žene*, dostupno na:
<http://www.rtvbn.com/309290/Dodikovo-licemjerje--Zene-SNSD-a-nisu-kao-ostale-zene>
- BN TV, *Šovinstičko obraćanje Lukača*, dostupno na:
https://www.youtube.com/watch?v=_6xm2v88QK0
- BN TV, *U Vladi „brinu“ zbog vrijeđanja žena*, dostupno na:
<http://www.rtvbn.com/3847249/u-vladi-brinu-zbog-vrijedjanja-zena>
- BNTV/Depo portal/BLIN magazin/DH, *Predsjednik RS-a psovao i vrijeđao BN TV i opoziciju – Dodik: „Ja sam rekao OHR-u je..te se. Sad sam ja glavni Baja u Srpskoj“*, dostupno na: <http://depo.ba/clanak/110277/dodik-ja-sam-rekao-ohr-u-je-te-se-sad-sam-ja-glavni-baja-u-srpskoj>
- Brankica Raković, *Jesmo li mi sve Željka Cvijanović?*, dostupno na:
<http://lolamagazin.com/2017/01/04/jesmo-li-mi-sve-zeljka-cvijanovic/>
- BUKA desk, *Mektić izvrijedao novinarku RTRS-a, nazvao ju „silikonjarom“*, dostupno na: <http://www.6yka.com/novosti/mektic-izvrijedao-novinarku-rtrs-a-nazvao-ju-silikonjarom>
- Daniella Diaz, *Šta je to štraca?*, dostupno na:
<https://velikirecnik.com/2016/09/02/straca/>
- Depo portal/BLIN magazin/aa, *Bahati načelnik Ilidže poručio volonterkama: „Lijepo je što ste školovanje, ali je bolje da se udate*, dostupno na:
<http://depo.ba/clanak/102356/bahati-nacelnik-ilidze-porucio-volonterkama-lijepo-sto-ste-skolovane-ali-je-bolje-da-se-udate>
- Dž. Č./Klix.ba, *Uposlenik Predsjedništva BiH izvrijedao ugledne novinarke*, traži se reakcija nadležnih, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/uposlenik-predsjednistva-bih-izvrijedjao-ugledne-novinarke-trazi-se-reakcija-nadleznih/171204130>
- E.L., *Bursać: Ne mogu preći preko seksističkih uvreda koje je Goran Samardžić uputio Jeleni Kalinić, neću objaviti knjigu za Buybook!*, dostupno na:
<https://www.index.ba/bursac-ne-mogu-precipreko-seksistickih-uvreda-koje-je-goran-samardzic-uputio-jeleni-kalinic-necu-objaviti-knjigu-za-buybook/>

Eleanor Roosevelt, *The Great Question*, [Napomene date u Ujedinjenim nacijama, Njujork: 27. 3. 1958]

Emina Žuna, *16 dana seksizma*, dostupno na:
<http://www.novikonjic.ba/index.php/bih/item/3746-16-dana-seksizma>

Emina Žuna, *Umjesto demantija, Talirevićeve vulgarne uvrede novinarki*,
<http://www.media.ba/bs/mediametar/umjesto-demantija-talireviceve-vulgarne-uvrede-novinarki>

Facebook reakcija Semira Efendića, dostupno na:

[https://www.facebook.com/EfendicSemir/posts/452328501505016?__xts__\[0\]=68.ARAQ_w9OS6Xg7tUvxNxnU5zRQ31rzMUzflbcx81VURPmRnIeH_-T50SXmBtX6AFMe5OF8tcN9goeC2Q_1dZ_u7WSy116rqrAT_cd0a08xGy_zefgmWPE1snn_8oMlpCIHcBVfnj8Ke3_zXFTL_UWiSYnHVWqBxZki03DcOR9AxHa_uVsZ6Lu1DBeg_ASrx9zZV5bDV318Fx5BARISpS&__tn__=-R](https://www.facebook.com/EfendicSemir/posts/452328501505016?__xts__[0]=68.ARAQ_w9OS6Xg7tUvxNxnU5zRQ31rzMUzflbcx81VURPmRnIeH_-T50SXmBtX6AFMe5OF8tcN9goeC2Q_1dZ_u7WSy116rqrAT_cd0a08xGy_zefgmWPE1snn_8oMlpCIHcBVfnj8Ke3_zXFTL_UWiSYnHVWqBxZki03DcOR9AxHa_uVsZ6Lu1DBeg_ASrx9zZV5bDV318Fx5BARISpS&__tn__=-R)

FENA, *Društvo novinara BiH osudilo ponašanje Dženana Selimbegovića*, dostupno na: <http://ba.n1info.com/a231123/Vijesti/Vijesti/Drustvo-novinara-BiH-osudilo-ponasanje-Dzenana-Selimbegovica.html>

Fena/dg, *Seksistički komentari „pljušte“ u Narodnoj skupštini RS – Poslanik SDS-a kolegicama: „Ženama se i gleda u noge!“*, dostupno na:
<http://depo.ba/clanak/114198/poslanik-sds-a-kolegicama-zenama-se-i-gleda-u-noge>

FENA/dg, *Seksistički komentari „pljušte“ u Narodnoj skupštini RS – Poslanik SDS-a kolegicama: „Ženama se i gleda u noge!“*, dostupno na:
<http://depo.ba/clanak/114198/poslanik-sds-a-kolegicama-zenama-se-i-gleda-u-noge>

G. Ba, *Internet genijalno odgovorio kardinalu Puljiću na izjavu o štracama*, dostupno na: <https://www.index.hr/magazin/clanak/internet-genijalno-odgovorio-kardinalu-puljicu-na-izjavu-o-stracama/892723.aspx>

Gordana Sandić-Hadžihasanović, *Kampanja uvreda*, dostupno na:
<https://www.slobodnaevropa.org/a/29510708.html>

Inoslav Bešker, *Riječ kojom je biskup Puljić uvrijedio žene: Što je to straca?*, dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/komentari/rijec-kojom-je-biskup-puljic-uvrijedio-zene-sto-je-to-straca/3751803/>

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Preporuka Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, na znanje Dženana Selimbegovića na znanje Sanele Prašović-Gadžo*, [Preporuka broj: P-139/18, od 13. 6. 2018. godine]

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, [Banja Luka: mart 2016. godine]

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2016. godinu*, [Banja Luka: mart 2017. godine]

Istinito, *Dodik novinarki BN-a: „Uopšte nisi zgodna. Nisam ja muškarac za tebe“*, dostupno na: <http://istinito.com/index.php/bih/drustvo/item/17899-dodik-novinarki-bn-a-uop%C5%A1te-nisi-zgodna-nisam-ja-mu%C5%A1karac-za-tebe-video.html>

Izborni zakon Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine brojevi 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 07/14 i 31/16]

„Javno reagovanje Ženske Mreže Bosne i Hercegovine povodom neprofesionalne i seksističke izjave Semira Efendića, načelnika Općine Novi Grad“, *Fondacija Cure*, dostupno na: http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=452

Jasna Kovo i Belma Buljubašić, *Zna se gdje je ženi mjesto – u politici*, dostupno na: <http://www.media.ba/bs/magazin-etika/zna-se-gdje-je-zeni-mjesto-u-politici>

Kalelarga.info, *Kardinal Puljić ženama: Ne isprobavajte muškarce prije braka da ne bi postale strace*, dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kardinal-vinko-puljic-zenama-ne-isprobavajte-muskarce-prije-braka-da-ne-bi-postale-strace-1083483>

- Klix.ba, *Izetbegović o slučaju „Selimbegović“: To se ne smije i neće više ponoviti*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-o-slucaju-selimbegovic-to-se-ne-smije-i-neze-vise-ponoviti/171214123>
- Klix.ba, *Milorad Dodik: Rekao sam OHR-u j***te se, sad sam ja glavni baja u RS-u*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-rekao-sam-ohr-u-j-te-se-sad-sam-ja-glavni-baja-u-rs-u/140327038>
- Klix.ba, *Osuda napada dr Emira Talirevića na novinarku CIN-a Selmu Učanbarlić*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/osuda-napada-dr-emira-talirevica-na-novinarku-cin-a-selmu-ucanbarlic/160728062>
- Klix.ba, *Vinko Puljić žene nazvao „štracama“, internet odgovorio na prigodan način*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/regija/vinko-puljic-zene-nazvao-stracama-internet-odgovorio-na-prigodan-nacin/160512008>
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*, [Usvojena od strane Generalne Skupštine UN 18. 12. 1979, stupila na snagu 3. 9. 1981. godine]
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, [Usvojena od strane Savjeta Evrope 4. 11. 1950, stupila na snagu 3. 9. 1953. godine]
- L.Č./Klix.ba, *Sarajevske feministkinje na ulaz u rezidenciju kardinala Puljića zalijepile „Je suis štraca“ postere*, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/sarajevske-feministkinje-na-ulaz-u-rezidenciju-kardinala-puljica-zalijepile-je-suis-straca-postere/160512087>
- M.F., *Hrvatice masovno odgovorile Puljiću: „Registar štraca“ je novi Facebook hit*, dostupno na: <https://www.index.hr/magazin/clanak/hrvatice-masovno-odgovorile-puljicu-registar-straca-je-novi-facebook-hit/892764.aspx>
- Maja Išević Dobrijević, *Kampanja koja vrijeđa žene iza koje stoji Vlada RS: „Šta sam doček'o da me žena vozi. Tata, bolje je i mama, nego rakija“*, dostupno na: <http://www.6yka.com/novosti/kampanja-koja-vrijeđa-zene-iza-koje-stoji-vlada-rs-sta-sam-doček'o-da-me-zena-vozi-tata-bolje-je-i-mama-nego-rakija>

Maja Isović Dobrijević, *Nove žalbe stižu na račun kampanje „Proslavi odgovorno – ako misliš piti, vozač nemoj biti“ koja vrijeđa žene*, dostupno na:
<http://www.6yka.com/novosti/nove-zalbe-stizu-na-racun-kampanje-proslavi-odgovorno-ako-misli-piti-vozac-nemoj-biti-koja-vrijeda-zene>

Marina Veličković i Aleksandar Brezar/analiziraj.ba, *Dr Emir Talirević: Patohisterija jednog moćnika*, dostupno na:
<https://www.tacno.net/novosti/dr-emir-talirevic-patohisterija-jednog-mocnika/>

MCOOnline Redakcija, *Novinarka u borbi za informaciju*, dostupno na:
<http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/novinarka-u-borbi-za-informaciju>

N1 BiH, *Prašović pisala Predsjedništvu nakon uvreda Selimbegovića*, dostupno na:
<http://ba.n1info.com/a230363/Vijesti/Vijesti/Prasovic-pisala-Predsjednistvu-nakon-uvreda-Selimbegovica.html>

Nada Arlov, *Otvoreno pismo urednice i majke Nade Arlov: Čuvajte svoju djecu i branite ih!*, <http://mojagradiska.com/otvoreno-pismo-urednice-i-majke-nade-arlov-cuvajte-svoju-djecu-i-branite-ih/>

Nebojša Vukanović, *Dodik tvrdi da je Željka muško*, dostupno na:
https://www.youtube.com/watch?v=J18QtEd_g4U

Olympe de Gouges, *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*, [5. septembar 1971]

Oslobođenje portal, *Ženska mreža BiH oštro osuđuje govor mržnje i izraženu mizoginiju prema novinarkama*, dostupno na:
<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/zenska-mreza-bih-ostro-osuduje-govor-mrznje-i-izrazenu-mizoginiju-prema-novinarkama>

PSD, H, *Kardinal Puljić: Ispričavam se zbog izraza „štraca“, ponijelo me za oltarom*, dostupno na:
<https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/312336/kardinal-puljic-ispričavam-se-zbog-izraza-straca-ponijelo-me-za-oltarom>

Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse, Priručnik za lica u tela zadužena za ravnopravnost polova u opštinama, [Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije, Beograd: 2007]

Radiosarajevo.ba, *Izjava načelnika Memića je klasični primjer šovinizma*, dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/metromahala teme/izjava-nacelnika-memica-je-klasicni-primjer-sovinizma/130641>

Radiosarajevo.ba, *Primitivizam / Dodik: Željka Cvijanović je muško, Govedarica je „ona ženska stvar“*, dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/multimedia/video/dodik-zeljka-cvijanovic-je-musko-govedarica-je-ona-zenska-stvar/313491>

Redakcija Diskriminacija.ba, *Mizoginija svuda, mizoginija oko nas*, dostupno na: <http://www.diskriminacija.ba/teme/mizoginija-svuda-mizoginija-oko-nas>

Registar štraca, dostupno na: https://www.facebook.com/events/1538296793144083/?active_tab=posts

Rezultati Lokalnih izbora 2016. godine, Novi Grad – Sarajevo, dostupno na: https://www.izbori.ba/rezultati_izbora_2016/?resId=13&langId=1#/8/133/0

RTRS vijesti, *Neprijemljen napad ministra bezbjednosti Dragana Mektića na novinare RTRS-a i njihove porodice*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=W3k5-e-gUpU>

RTRS vijesti, *Sabrana djela Dragana Mektića*, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=mJWt2FPGFP8>

Sarajevski otvoreni centar, *Reagujmo na opravdavanje fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama!*, <http://soc.ba/reagujmo-na-opravdavanje-fizickog-i-seksualnog-nasilja-nad-zenama/>

Slobodan Popadić, *Smiješna strana kampanje – Džaferović kao televizor u boji, Sebija bistra kao voda, Arnaut zna znanje*, dostupno na: <https://srpskainfo.com/smijesna-strana-kampanje-dzaferovic-kao-televizor-u-boji-sebija-bistra-kao-voda-arnaut-zna-znanje/>

Slobodna Bosna, **Mektić ustao u zaštitu Aleksandre Pandurević**: „Šovinistički istup ministra Lukača”, dostupno na: https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/35325/mektic_ustao_u_zastitu_aleksandre_pandurevic_sovinisticki_istup_ministra_lukacha.html

SOC, **Reagujmo na opravdavanje fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama!**, dostupno na: <http://soc.ba/reagujmo-na-opravdavanje-fizickog-i-seksualnog-nasilja-nad-zenama/>

SRNA, **Lukač: Nemam namjeru da se izvinjavam Pandurevićevoj**, dostupno na: <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=214239>

SRNA, **Tuča u Parlamentu Srpske**, dostupno na: <http://mondo.ba/a486510/Info/BiH/Tuca-u-Parlamentu-Srpske.html>

T.Š., **Dodik novinarki BN-a: Izvini srce, al' nisam pravi muškarac za tebe**, dostupno na: <http://kodex.me/clanak/48444/dodik-novinarki-bn-a-izvini-srce-al-nisam-pravi-muskarac-za-tebe-video>

Tijana Cvjetićanin, **Zaglušujuća tišina medija o seksualnom uznemiravanju: Autocenzura ili prešutna saglasnost?**, <https://raskrinkavanje.ba/analiza/zaglusujuca-tisina-medija-o-seksualnom-uznemiravanju-autocenzura-ili-presutna-saglasnost>

Tolerancija i njen nedostatak u BiH, [Banjalučki centar za ljudska prava, Saopštenje za javnost: 16. 11. 2016], dostupno na: <http://www.blchr.org/tolerancija-i-njen-nedostatak/>

Trafika|Ba|Depo.ba, **Senaid Memić: Lijepo je što ste školovane, ali je bolje da se udate!**, dostupno na: <http://www.trafika.ba/senaid-memic-lijepo-je-sto-ste-skolovane-ali-je-bolje-da-se-udate/>

TV BN, **Dodik o pravima žena**, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=cJDy8M4qxjg>

TV BN, **Dodik psovao i vrijeđao BN TV i opoziciju**, https://www.youtube.com/watch?v=P1O38OC_KeI

TV BN/SRNA, **Pandurević: Lukaču drag Salihović; Lukač: Pandurevićeva da priča o policiji dok ispija kafe s prijateljicama**, dostupno na:

<https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/pandurevic-lukacu-drag-salihovic-lukac-pandureviceva-da-prica-o-policiji-dok-ispija/c0f4n63>

Una Čilić, *Seksualno uznemiravanje kao bosanski „šarm“*, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/seksualno-uznemiravanje/29080060.html>

Večernji.hr, *Urnebesnim videom Bosanac opisao „današnje djevojke“ i nasmijao cijelu regiju!*, dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/urnebesnim-videom-opisao-danasnje-djevojke-i-nasmijao-cijelu-regiju-amir-hadzic-1179366>

Vesna Jarić i Nadežda Radović, *Rečnik rodne ravnopravnosti – 102 pojma rodne ravnopravnosti za 102 godine osvajanja ženskih ljudskih prava*, [Beograd: mart 2010]

Video klip BN TV na Facebook profilu Ljiljane Preradović, dostupno na: <https://www.facebook.com/729313632/videos/10154903669493633/>

Vijesti.ba/NN, *Pandurevićeva o bezbjednosti može da priča samo na kafi s prijateljicama*, dostupno na: <https://vijesti.ba/clanak/318952/pandureviceva-o-bezbjednosti-moze-da-prica-samo-na-kafi-s-prijateljicama>

Zakon o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine brojevi 16/03 i 102/09, prečišćeni tekst broj 32/10]

Mizoginija u BiH – Analiza određenih slučajeva mizoginije i seksizma i reakcija javnosti na njih u periodu od 2013. do 2018. godine je analiza u kojoj su obrađeni neki od slučajeva mizoginije na području Bosne i Hercegovine u navedenom periodu.

Dakle, u ovom tekstu nikako nisu obrađeni svi slučajevi mizoginije, nego samo oni, koji su prema mišljenju autora_ke, reprezentativni za određeni period, odnosno godinu.

U ovom tekstu su obrađeni slučajevi mizoginije i seksizma koji se dešavaju svakodnevno, i to u krugovima najviših instanci vlasti, među političarima, između popularnih ličnosti, književnika, pa sve do medija, koji i sami znaju biti provodioci direktne i indirektno mizoginije i seksizma.